

Maailma Vaade

Välispoliitika ajakiri

#24 | 2014

Külma sõja varjud
Pokkerimäng Vene moodi
Ukraina kriisi lahendused
Kristlased piiramisrõngas

MV

Erakogut

põlisvähemuste paneelis krimmitatarlaste esindaja Mustafa Džemilev.

Teiseks solvatakse ukrainlasi. Krimm oli antud seaduslikult Ukraina koosseisu. Ukraina piiride puutumatus ja territoriaalset terviklikkust tagasid 1994. aasta Budapesti memorandumiga kolm suurriiki – Venemaa, Suurbritannia ja Ameerika Ühendriigid. Venemaa on oma vabal tahtel võetud kohustusi ülbelt rikkunud.

Kolmandaks solvatakse Venemaad ennast, kuna see riik on Krimmi annekteerimisega saanud sõnamurdja pitseri. Samuti solvatakse juute ja araablasi, kes peavad Jeruusalemma oma pühaks linnaks, kuhu Venemaal asja ei ole. Või arvab Moskva, et on? Solvatakse ka kristlasi, kuna Moskva võtab endale õiguse näidata kristlust agressiivse, teisi valitseda püüdva usundina, kelle messiaks on Putin. Ja lisaks kõlab see sama ähvardavalt nagu „NSV Liidu lagunemine oli XX sajandi suurim geopoliitiline tragöödia“. Moskva juba asus „heastama“ seda tragöödiat Krimmis ja Ukrainas. Kuhu edasi? Kas kogu endine NSV Liit? Või kogu Vene impeerium? Ja kas ka Jeruusalemm?

Käesolevas Maailma Vaate numbris lahatakse ülekaalukalt Venemaa ja Ukraina sündmusi. See ei ole mitte soov keskenduda Venemaale, vaid paratamatus, mida Venemaa ise peale sunnib. Venemaa agressiivsus ei piirdu enam sõjaväeõppuste- ja manöövritega Venemaa enda territooriumil või okupeeritud Ida-Ukrai-

na oblastites. Venemaa allveelaevad (tõenäoliselt Venemaa, kuid kelle siis veel?) mängivad peitust Rootsi rannavetes. Venemaa sõjalaevad on jõudnud Ameerika ja Austraalia kõhualusesse. Vene õhujõud korraldavad massiretki piki Läänemerd, rikkudes aeg-ajalt teiste riikide õhupiiri. Venemaa pretendeerib juba suuremale osale Arktikast, unustades, et ka teistel riikidel on õigusi ühisplaneedil Maa. Mida Venemaa õigupoolest taotleb? Tema tegevus viitab sellele, nagu kavatseks ta hakata pidama suurt sõda kogu maailma vastu. Ja ihuüks, kuna liitlasi tal selles ettevõtmises ei ole. Kuid ükskõiksus tekitab illusiooni, et keegi ei hakka ka Venemaad peatama.

Aga jätame selleks korra Venemaa. On ka muid piirkondi, kus olukord äratav õudu. Assüürlastest kristlased on elanud Põhja-Iraagis ja Põhja-Süürias aastatuhandeid. Kuulunud ajaloo vägevaimate rahvaste hulka. Ümbritsetuna zoroastriididest, muslimitest, araablastest, kurdidest, türklastest. On olnud paremaid ja halvemaid aegu. Ent kunagi varem pole neid ähvardatud terve rahva hävitamisega. Islamiriigi terroristid on aga sellise genotsiidi lubanud korraldada. Assüürlased väikerahvana ei suuda end kaitsta. Keegi teine ei näi huvitatud olevat nende käekäigust. Igaüks mõtleb omaenda huvide ja heaolu peale, nii araablased, kurdid kui ka türklasted. Käesolevast Maailma Vaatest leiame ka loo tagakiusatud assüürlastest.

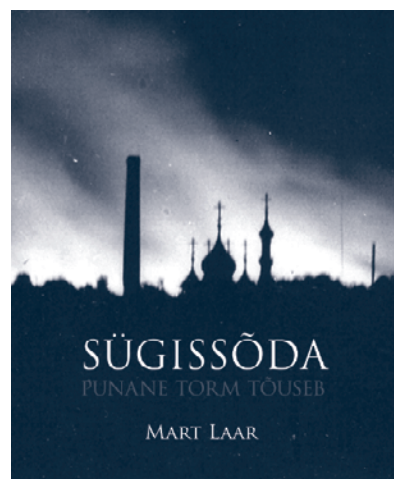
Mart Nutt

MAAILMA VAADE SOOVITAB

Oleks ikka pidanud vastu hakkama...

Nii ütlesid 1944. aastal Sinimägedes ja Emajõel võidelnud mehed 1939. ja 1940. aasta sündmuste peale mõeldes. Neist ütlemistest sündiski raamat „Sügissõda 1939“. See on Mart Laari esimene ilukirjanduslik teos, alternatiivjalugu sellest, mis oleks võinud juhtuda, kui Eesti oleks 1939. aasta sügisel Nõukogude Liidu nõudmised tagasi lükanud ning Eesti ja N Liidu vahel oleks alanud sõda. Romaani esimene osa „Punane torm tõuseb“ kujutab sõja eellugu, selle puhkemise asjaolusid ja algust. Soome Talvesõja eeskujul nimetab autor toimuvat Sügis-sõjaks, kuna see algas mõni kuu varem

kui Talvesõda. Raamatus on arvukalt dokumente, mis suures osas on ehtsad ja näitavad, et ka tegelikult oli 1939. aasta septembris sõda Eestile väga lähedal. Kui Eesti oleks käitunud nagu Soome ja läbirääkimistega venitanud, oleks N Liit Eestit üsna kindlalt rünnanud ja siis ei oleks Eestil enam valikuid olnud. Ajaloolised on ka enamik raamatu tegelasi, ehkki nende saatused kujunesid tegelikkuses hoopis teistsuguseks. Eestit on raamatus kujutatud võimalikult sellisena, nagu ta 1939. aastal oleks võinud olla, ning kumbki pool sõdib relvastusega, mis talle sel ajal oli kättesaadav. ■

Külma sõja varjud ja Eesti välispoliitika

Marko Mihkelson

Riigikogu väliskomisjoni esimees (IRL)

Maailm on suures muutumises olnud juba mitmendat aastat. Kasvanud on oht, et Teise maailmasõja järgne ning Berliini müüri langemise järel uuendatud maailmakorraldus võib kohakuti sattuda konfliktialdiste vastasseisudega. Selles olukorras on äärmiselt oluline Eesti välispoliitika keskendumine kahele suurele teemale – julgeoleku tagamisele ja konkurentsivõime suurendamisele.

Venemaa agressioon Ukraina vastu ja varjamatu infosõda lääneriikide suunal on pannud paljusid küsima – kas me oleme sisenemas uude külma sõtta? Kuidas iganes ka praegust olukorda nimetada, näivad Venemaa ja läänemaailma erimeelsused täna sedavõrd sügavate juurtega, et vastasseisu süvenemine ja võimalik pikaajaline suhete kriis tunduvad möödapääsmatud.

Külma sõja varjud on kujundamas Eestist vaba maailma piiririiki. Mõistagi on meie huvides, et tänane vastasseis ei süveneks tõsisemaks konfliktiks. Sellest kaotaksid kõik. Samas on ilmne, et suhete normaliseerimine Venemaa ja lääneriikide vahel eeldab eeskätt Moskvalt suurt meelemuutust. Täna ei näi kusagilt see-sugust valmisolekut.

Venemaa on president Vladimir Putini juhtimisel valmistunud seesuguseks militaardiplomaatiliseks ofensiiviks läänemaailma vastu juba aastaid. Märke sellest, et 1999. aastal võimule tõusnud endise KGB ohvitserkond polnud rahul Berliini müüri langemise järgse reaalsusega, ilmnis esimestest hetkedest alates. Juba samal 1999. aastal unistasid Putini lähikondsed Vene impeeriumi piiridest 1913. aasta mõõtkavas.

2005. aastal ütles Putin otse, et Nõukogude Liidu lagunemine oli 20. sajandi suurim geopoliitiline katastroof. Läänemaailmas võeti seda küll ahhetades vastu, kuid unustati kiiresti. Paar aastat hiljem üllatas Putin uuesti Müncheni julgeolekukonverentsile kogunenuid teravatooni- lise ja revisionismi kiikava kõnega. Mõni

kuu hiljem lahkus Venemaa Euroopa tavarelvastusleppest ja Eesti sai kogeda küberrünnakuid.

Pehmekoelisema Dmitri Medvedevi tõus Venemaa presidendiks 2008. aasta kevadel hajutas aga jällegi lääneriikide tähelepanu juba rakenduvast Venemaa strateegiast. Augustisõda Gruusias küll kohutas, kuid vähem kui nädalaga lõppenud lahingutegevus päädis kiire tagasipöördumisega suhete juurde *à la business as usual*.

Prantslased sõlmisid Venemaaga Mistralite ehitamise lepingu ja USA püüdis Venemaad meelitada *reset*-poliitikaga. Majandusraskustes Euroopa nägi Venemaal head kasvuturgu.

Ometi olid taustal aga juba toimunud arengud, mis töötasid lääneriikide strateegiliste huvide vastu. Sõda Gruusias oli andnud esimese tõsise tagasilöögi NATO võimalikule laienemisele Lõuna-Kaukaasiasse. Venemaa liidrid ei varjanud oma võidurõõmu.

Euroopa Liit püüdis küll kompenseerida olukorda idapartnerluspoliitikaga, kuid algusest peale oli see pigem bürokraatlik kui geopoliitilist reaalsust arvestav projekt. Euroopa Liidu välis- ja julgeolekupoliitika mehhanismid ei soosinud strateegilise mõtteteravuse kaasamist ühispoliitikate kujundamisel. Samas oli NATO keskendunud peamiselt Afganistani missioonile, Euroopa liitlased aga kaitsekulude vähendamisele.

Nii polnudki mingi ime, miks Ukraina sündmused tulid paljudele lääneriikides raputava äratusena. Krimmi okupeerimine ja annekteerimine oli šokk, kuid veel siis usuti, et president Putin oma ambitsioonides kaugemale ei lähe. Alles Malaisia reisilennuki allatulistamine Ida-Ukrainas 2014. aasta juulis hajutas ka kõige uskmatumate lääneriikide kahtlused. Mõisteti, et Venemaa tegevus on ohustamas kogu Euroopa julgeolekut.

Just siis õnnestuski Ameerika Ühendriikidel ja Euroopa Liidu liikmesmaadel saavutada harvaesinev üksmeel Vene-

Erakogu

maa-suunalises poliitikas. Saadi aru, et kui Venemaa agressiooni mitte vastustada, võib järgneda veelgi halvem. Eritasandiliste sanktsioonide ühine rakendamine oli suur diplomaatiline võit, mida Kreml ilmselgelt ei oodanud.

Venemaa muidugi vastas omapoolse käiguga, kuid Euroopa ühisrintet sel lõhkuda ei õnnestunud. Vähemalt järgmise aasta märtsi ja juulini on sanktsioonid jõus ning nende ridade kirjutamise ajal ei ole mingit põhjust sanktsioonide tühistamiseks. Venemaa poliitika ei ole muutunud. Surve Ukrainale püsib, sealjuures nii sõjaline, majanduslik kui ka poliitiline. Minski kokkuleppeid ei täideta.

Samas oleks väärt arvata, et sanktsioonidel ei ole mingit mõju. Tegelikult on isegi üllatav, et mõju on hakanud sedavõrd kiiresti ilmne. Analüütikute hinnangul kaotab Venemaa madala naftahinna ja sanktsioonide koosmõjul umbes 140 miljardit dollarit aastas. Rubla väärtus on aastaga langenud ligi poole võrra. Lisaks eeldatakse, et kuni 2015. aasta lõpuni lahkub riigist enam kui 200 miljardi dollari väärtuses kapitali. Tagatipuks läheb Venemaa majandus järgmisel aastal langusse, sest kõige optimistlikuma hinnangu kohaselt väheneb sisemajanduse kogutoodang 0,8 protsenti.

Venemaa küll loodab leevendust BRICSi riikidelt, eeskätt Hiinalt, kuid finantsüsteemi turgutamiseks vajaminevaid

Scanpix

6. oktoober 2014. Nädal varem NATO peasekretäriks saanud Jens Stoltenberg oma esimesel välisvisiidil Poolas. Visiidi eesmärk oli rahustada idapiiril toimuva pärast rahutuks muutunud liitlast.

miljardeid ei pruugi Pekingist nii lihtsalt saada. Samuti näib naftahinna langus pigem püsivana kui hetkelisena, mis samuti suurendab stressi Venemaa eelarvele.

Kõik see muudab Venemaa käitumise väga raskesti ennustatavaks. Arvestades, kui tõsine on olnud strateegiline ettevalmistusperiood ning et tagasitõmbumine tähendaks Putinile kodus tõsist mainekahju, siis võib eeldada agressiivse poliitika jätkumist. Moskvas arvatakse, et praegu ja lähema paari aasta jooksul on rahvusvaheliselt soodne aeg oma mõjuvälja laiendamiseks.

Putin on oma pidevalt muutuva taktikaga suutnud segada jälgi ning aeg-ajalt on lääneriikide seas tekkinud kiusatus Venemaale vastu tulla. Samas tuleb silmas pidada, et diplomaatiliste jõupingutuste edukus sõltub sellest, kas suudetakse Venemaale ette käia oma agenda. Aga kuidas teisiti saaks olukorras, kus Venemaa on rikkunud oma agressiooni ja Krimmi annekteerimisega mitmeid rah-

vusvahelise õiguse aluspõhimõtteid ning murendanud julgeolekut kogu Euroopas.

Liati ei maksa unustada, et viimastel kuudel on järsult kasvanud Venemaa õhujõudude demonstratiivlennud NATO ja partnerriikide piiridel. Ka on täheldada Vene merelaevastiku tavalisemast aktiivsemat käitumist, rääkimata tuumatriaadi rakendamisest erinevatel õppustel. Eriti murettekitav peaks olema Venemaa poliitilise ja sõjalise juhtkonna tuntavalt vabam ümberkäimine tuumarelvaahvardusega.

See kõik sunnib lääneliitlasi valmis olema pikemaks suhete halvenemiseks. Kujunemas on uus normaalsus, kus piiri riigil Eestil ja meie liitlastel tuleb harjuda seoses Venemaaga senisest palju keerulisema suhetekeskonnaga, kus välistatud ei pruugi olla ükski areng.

Eestil tuleb oma välispoliitilises tegevuses keskenduda väga tõsiselt enda ja ka laiemalt Euroopa julgeoleku tagamisele. Mida sarnasemalt tajuvad Euroopa riigid varitsevad ohtusid, seda tulemuslikumat

ühispoliitikat õnnestub ka ajada. Olgu see siis Euroopa Liidu või NATO raames.

Kui veel aasta tagasi oli peaaegu võimatu põhjendada, miks eriti Euroopa riigid peaksid lõpetama kaitsekulutuste vähendamise, siis täna on vähemalt olemas selgem ohumääratlus. Ka NATO reaktsioon Krimmi okupeerimisele ja annekteerimisele on süstinud alliansi tegevusse uut energiat, mille keskosaks on kollektiivkaitse tugevdamine uusi ohumudeleid arvesse võttes. Viimase all pean silmas näiteks alliansi tegevust juhul, kui ühe või mitme liikmesriigi vastu võidakse kasutada hübriidsõja taktikat.

Eesti diplomaatidel ja poliitikutel tuleb eelolevatel kuudel järjekindlalt tegutseda NATO Walesi tippkohtumise tulemuste võimalikult kiire ellurakendamise nimel. Samuti on väga oluline pidev töö Ameerika Ühendriikidega. Loodetavasti õnnestub juba 2015. aastal rakendada USA kaitse-eelarves ettenähtud 25 miljoni dollarit Ämari lennuväebaasi rajatiste laiendamiseks. See võimaldaks oluliselt suurendada liitlasvägede vastuvõtmist.

Oluline teema nii USA kui ka teiste liitlastega on NATO väeüksuste pideva kohaloleku tagamine ka pärast 2016. aastat. USA roteeruvate üksuste saabumine 2014. aasta kevadel oli väga tugev signaal nii meie avalikkusele kui ka Venemaale. President Obama on öelnud, et väed jäävad Eestisse roteeruma nii kauaks, kui seda on vaja. Eesti eesmärk peaks olema alalise kohaloleku saavutamise, sest nähtavas tulevikus on väga raske ette näha Venemaa kiiret taandumist läänevastasest ekspansionistlikust poliitikast.

Viimastel kuudel on rahvusvahelises ajakirjanduses sageli spekulieritud selle üle, kas näiteks Narvast võiks kujuneda pingete allikas. Mõned on oma mõttekäikudes traageldanud koguni kokku Ida-Ukraina ja Narva. Sellistele sensatsioonihimulistele arvajatele tuleb pidevalt meelde tuletada, et Narva on NATO piirilinn. Sellega on kõik öeldud.

See muidugi ei tähenda, et Eesti ei peaks investeerima püsivalt sisejulgeoleku tugevdamisse ja erinevate ohustsenaariumide läbimängimisse. Viimast nii siseriiklikult kui ka koos liitlastega. Kõige olulisem on usutava heidutusvõime kasvatamine tasemeni, mis muudab NATO kollektiivkaitse testimiskatse äärmiselt ebatõenäoliseks.

Piiriiriigi staatus on muutunud eriti oluliseks Eesti tegevuse rahvusvahelise konkurentsivõime tugevdamisel. Vaatamata julgeolekukeskkonna muutumisele tuleb Eestil panustada majanduskasvu ning meie ettevõtete ekspordi- ja investeerimisvõimaluste laiendamisse.

Mõistetavalt on geopoliitiline komponent lisandunud rahvusvaheliste investori riskianalüüsi, kui nad hindavad rahapaigutust Eestisse. Samas ei ole Eesti julgeolek olnud kunagi nii hästi tagatud kui täna. Sama kehtis külma sõja ajal ju ka näiteks Lääne-Saksamaal. Vene tankide ähvardav lähedus ei takistanud majanduse kiiret arengut.

Eesti välispoliitiline teravik peab töötama selle nimel, et avada meie ettevõtjatele uusi turgusid ja leida võimalusi tarkade eksporditoetuste kaudu ettevõtete läbilöögivõime tugevdamiseks. Aasia suund on eriti ahvatlev, sest nähtavas tulevikus on just seal eeldada stabiilset kasvu- ja arengukeskkonda.

2014. aasta detsembri algul viibis Riigikogu väliskomisjoni delegatsioon visiidil USAs, kus toimusid kohtumised New Yorgis ÜROs ja Washingtonis Kongressis, Valges Majas, välis- ja kaitseministeeriumis. Pildil Marko Mihkelson koos Kongressi Esindajatekoja vabariiklasest liikme Mike Turneriga, kes valiti hiljuti NATO Parlamentaarse Assamblee presidendiks.

Sama tähtis kui oma ettevõtjate toetamine on ka välisinvesteeringute jätkuv maaletoomine. Eesti peab suutma säilitada rahvusvaheliste reitinguagentuuride hinnangutes stabiilse ja positiivse väljavaate. Lisaks on tähtis Eesti innovatiivse kuvandi tugevdamine, mis töötab osaliselt juba praegu hea magnetina.

Eelolevad aastad võivad saada murranguliseks Eesti tulevikku silmas pidades. Me peame olema valmis rahvusvahelise julgeolekukeskkonna halvenemiseks, kuid me peame olema valmis ka Eesti eduloo tugevdamiseks. Uus normaalsus peab andma meile uue arengutõuke. ■

Riigikogu 18.06.2002 otsus okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis

Kommentaar

Tunne Kelam

MEP, ERP fraktsioon

See dokument, mis võeti vastu Eesti kodanike kõrgeima esinduskogu poolt, tundus veel veerand sajandit tagasi kauge unistusena.

Anda autoriteetne hinnang Eestit pool sajandit muserdanud okupatsioonirežiimide olemuse kohta eeldas kõigepealt Eesti Vabariigi sõltumatus taastamist. Kuid ka siis ei suudetud seda hinnangut andvat otsust kohe langetada. Alles 11 aastat pärast iseseisvuse taaskehtestamist jõudis kolmas pärast 1992. aastat valitud Riigikogu sellekohase avalduseni.

Esimene Isamaaliidu saadikute algatus esitati Riigikogu menetlusse 2001. aastal, kuid fraktsioonide vahel ei jõutud kokkuleppi ni üritus sumbus. Delikaatseks probleemiks jäi Nõukogude repressiivorganite tegevuse

hindamisel vahetegemine asutuste ja inimeste – üldise ja konkreetse – vahel. Eesti elanike massiline kuulumine massikuritegude eest vastutava kommunistliku partei liikmete hulka tekitas massiivse ebaluse ja hirmu sündroomi. Alles Andres Herkeli eestvedamisel jõuti 2002. aasta kevadel positiivse tulemuseni.

Kokkuvõttes võib tulemusega rahule jääda. Kõik okupatsioonirežiimi repressiivorganid kuulutati kuritegelikeks ning kommunistlik partei nende kuritegude eest vastutavaks. Üksikisikute tegevusele repressiivorganis ja komparteis saab aga hinnangu anda vaid kohus. Avaldus võeti vastu kolme neljandiku hääleteenamusega.

Aja kulgedes on ootamatuks probleemiks osutunud kõnealuse põhjapaneva tähtsusega avalduse teadvustamine nii kodumaal kui ka väljaspool Eestit. Igapäevaelus seda prakti-

selt ei tunta – ei koolides ega riigiasutustes. Ei tunta ega tutvustata ka välisministeeriumis suhtlemisel meie partneritega.

Tegelikult peaks Riigikogu avaldus olema suures formaadis välja pandud iga õppeasutuse seinal ning olema sellisena sama enesestmõistetav kui vabariigi presidendi portree direktori kabinetis.

Olukorras, kus Eesti vahetus naabruses on asunud Nõukogude Liidu mõjualade taastamisele ning Kremli propaganda üritab kommunistlikku diktatuuri rehabiliteerida, on Eesti kõrgeima võimu kandja selge seisukohavõtt majakas, mille valgus aitab eristada seaduslikust vägivallast, tõde valest. See dokument on aluseks meie väärtushinnanguile ja seisukohavõttudele nii kodus kui ka võõrsil. ■

Okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis

Vastu võetud 18.06.2002

Alates 1940. aastast, mil Eestis algas Nõukogude okupatsioon, millele järgnes 1941. aastal Saksa okupatsioon ja 1944. aastal taas Nõukogude okupatsioon, repressiivsed ja sundisid Nõukogude ja Saksa okupatsioonivõimud kodumaalt lahkuma rohkem kui viiendiku Eesti elanikest.

Mälestades nende kuritegude ohvreid ja lähtudes sellest, et

– Saksamaa natsionaalsotsialistliku režiimi kuriteod on hukka mõistetud autoriteetsel rahvusvahelisel tasandil, kuid Nõukogude Liidu kommunistliku režiimi samaväärsed kuriteod on hukka mõistmata,

– 1940. aasta 16.–17. juunil pani Nõukogude Liit hitlerliku Saksamaaga sõlmitud salakokkuleppe alusel toime agressiooni Eesti Vabariigi vastu, okupeeris ning annekteeris Eesti Vabariigi, rikkudes rahvusvahelist õigust, sealhulgas 2. veebruaril 1920. aastal Tartus Eesti ja Venemaa vahel sõlmitud rahulepingut ja 3. juulil 1933. aastal Londonis sõlmitud agressiooni defineerimise konventsiooni,

– Nõukogude Liidu kommunistlik okupatsioonirežiim hävitas Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra, riiklikud asutused

ning kodanikuühendused ja organisatsioonid,

– Nõukogude Liidu okupatsioonivõimud panid agressiooni tulemusena okupeeritud ja annekteeritud Eesti Vabariigi territooriumil toime genotsiidi ning inimsusevastaseid ja sõjakuritegusid, võõrandasid õigusvastaselt vara ja hävitasid sihipäraselt eesti rahvuskultuuri, sealhulgas mälestisi ja trükiseid, muutsid venestamise eesmärgil Nõukogude Liidu kodanike Eestisse massilise ümberasumisega elanikkonna rahvuslikku koosseisu, et hävitada eesti rahvus,

kuulutab Riigikogu need kuriteod toime pannud Nõukogude Liidu kommunistliku režiimi ja seda vägivaldselt teostanud Nõukogude Liidu organid, nagu NKVD, NKGB, KGB ja teised ning nende asutuste moodustatud tribunaliid, erinõupidamisid, samuti hävitus- ja rahvakaitsepataljonid ja nende tegevuse kuritegelikeks.

Riigikogu rõhutab, et Nõukogude Liidu repressiivorganite Eestis toime pandud inimsusevastaste ja sõjakuritegude eest vastutavad neid juhtinud Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja selle organisatsioon Eestimaa Kommunistlik Partei.

Tunnistades agressiooni, inimsusevastaseid ja sõjakuritegusid ning genotsiidi toime pannud Nõukogude Liidu kommunistliku okupatsioonirežiimi asutused ja organisatsioonid kuritegelikeks, rõhutab Riigikogu, et see ei tähenda nende liikmete ja töötajate kollektiivset vastutust. Isiku vastutust režiimi kuritegude eest ei määra tema kuuluvus eespool nimetatud asutustesse ja organisatsioonidesse, vaid konkreetne tegevus, millele eetilise hinnangu peab eelkõige andma igaüks ise. Otsuse isiku osaluse kohta genotsiidis ning inimsusevastastes ja sõjakuritegudes saab langetada kohus.

Okupatsioonirežiimi kuriteod Eestis olid üksnes osa totalitaarrežiimide inimväärtuslikust tegevusest XX sajandi maailmas. Inimsusevastased kuriteod on aegumatud. Selliste kuritegude kordumise oht ei ole kadunud. Äärmuslikele ideoloogiatele tuginevad režiimid ohustavad maailma rahu ja rahvaste vaba arengut seni, kuni nende kuritegelik olemus on lõpuni avamata ja hukka mõistmata.

Riigikogu IX koosseis, 7. istungjärg. Eelnõu 784AE, 18. juuni 2002. a., teisipäev kell 12.31. Istungit juhatas Tunne Kelam
Hääletamine avalik. Kohal: 89 Puudus: 12
Poolt: 74, vastu: 1; Hääletas: 75,
ei hääletanud: 14

Kremlis pokkerimäng Ukrainas

Juhan Värk

PhD, Euroakadeemia vanemõppejõud

Pokker on teatavasti laialt levinud hasartkaardimäng, mille eesmärk on võita endale pank kas tugevaima kombinatsiooniga kaartide avamisega või vastaseid mängust välja bluffides. USA tuntud kolumnisti Robert Kagani ja tema mitme kodu- ja välismaise kolleegi hinnangul mängib president Vladimir Putin koos oma Kremlis lähikonnaga nüüd Ukrainas pokkerit, mis on viidud sõjalis-poliitilisele tasandile.

Teades, et Ukraina majandus ja kaitsejõud on tänu sealsete oligarhide jagelemistele ja korruptiivsele tegevusele viidud kaoselisse olukorda, otsustas Putin koos oma Kremlis kaaskonnaga alustada pokkerimängu, kus võiduobjektiks ehk pokkeripangaks on Ukraina riik, mille venemeelsed alad tuli üle võtta Venemaa Föderatsiooni koosseisu ning ülejäänud Ukrainast pidi saama Venemaa kuulekas vasall mitte euroliidu või NATO liikmena, vaid hoopis Euraasia Liidu liikmena.

Pokkerimängu algul üritas Putin kasutada pehme jõu arsenalit, andes riigi propagandasina kaudu teada, et Ukrainal on Venemaa ees suur gaasivõlg, mida aga annab teatud Venemaale meelepäraste tegevustega osaliselt kompenseerida. Kõik see ärritas tollast Ukraina presidenti Viktor Janukovõtšit. Teades, et nii USA (Euroopa Liidu–USA vabakaubanduslepingu raames) kui ka Hiina RV (Uue Siiditee projekti raames) kavatsevad tulevikus kasutada Krimmi oma Euroopasse paisatava odava kauba ümberlaadimispunktina, hakkas Janukovõtš nende riikide juhtkondadele mõista andma, et see, kes on nõus Janukovõtši klannile „joonistama taskusse“ suure rahasumma Krimmi pikaajalise rendilepingu eest, saab sellele lepingule ka kohe Ukraina riigipea allkirja.

Täna on selgunud, et Janukovõtši rahaline soov osutus kahele suurriigile liigsuureks ja Krimmi väljarentimist ei toimunud. Küll aga said Janukovõtši Krimmi-kupeldamisest haisu ninna Venemaa eriteenistused ja nüüd oli ka president Putinil viimane aeg oma pok-

kerimängu aktiveerida. Esmalt tuli Venemaa külge tagasi liita suurriike paeluv Krimm koos Sevastopoliga, kus kalli rendilepingu alusel seisid kui suletud lõksus Venemaa Musta mere laevastik. Sellele aktsioonile aitas kaasa ka tõik, et just Krimm osutus sotsiaal-majanduslikult Ukraina üheks kehvemaks oblastiks ning rahulolematust Kiievi keskvalitsuse vastu oli palju.

Ent justkui „klaver pöördus“ olukorras Kremlile, aitas Kiievis Janukovõtšivastaseid rahvarahutusi aktiveerida ka viimasega pahuksisse läinud USA ja viimase järel mitmed teisedki lääneriigid. Ukraina poliitilist elu hakkasid oluliselt mõjutama Maidani sündmused. Siis leidsid Kremlis ladvik, et aeg on pokkeribluffiks küps. Venemaa massiteabevahendid hakkasid kui ühest suust laulma, et Nõukogude ajal selle liidri Nikita Hruštšovi käsul toimunud Krimmi poolsaare ja Sevastopoli linna Ukraina külge liitmine oli ebaseaduslik akt, mis nõuab nende alade tagastamist Venemaale. Pea samal ajal algasid ka rahutused Krimmis, kus venekeelsed massid nõudsid Krimmi ühendamist Venemaaga ja vastava referendumi korraldamist. Ehkki kohalikud krimmitatarlased ja ukrainlased olid teravalt selliste rahutuste vastu, ei võetud nende häält kuulda. Otse vastupidi – Krimmi ilmusid täisvarustuses jassakad eraldusmärkideta nn rohelised mehikesed, kes resoluutselt igasugused venevastased protestid jõuga maha surusid või siis protestijad Krimmi poolsaarelt hoopis välja saatsid.

Nüüd võis Kreml teatada, et referendum Krimmi liitmiseks Venemaaga saab teoks 16. märtsil 2014. Sellistest arengutest hämmastunud rahvusvahelisele üldsusele aga bluffis president Putin, et kohaliku päritoluga nn roheliste mehikeste mundrid ja muu varustus on ilmselt soetatud kohalikest kaubakioskitest ja ametlik Moskva ei ole nende asjadega seotud. Nagu oodata võiski, hääletasid automaatureist roheliste mehikeste tiiva all krimlased referendumil Venemaaga ühinemise poolt ning Krimmi poolsaar ja Sevastopoli linn võeti Vene võimude poolt kogu sinna kuuluva kinnis- ja lalavaraga sujuvalt üle – ja kõike seda

Erakogu

ühegi püssipauguta. Kreml Putini juhtimisel oli pokkerimängu esimeses raundis saavutanud Ukraina üle suure võidu.

Isegi mitmed tuntud opositsionäärid, nagu näiteks Aleksei Navalnõi ja Boris Nemtsov, rõõmustasid, et Krimm on taas Venemaa rüpes. Endine N Liidu president Mihhail Gorbatšov, kes tavaliselt suhtub sapiselt Kremlis aktsioonidesse, aga teatas Venemaa massimeedias, et Krimm on Venemaa laps ja kuulub ajalooliselt selle koosseisu, kus tal on taas õnn olla. Võidujoovastusse sattus nii Venemaa võimuliit kui ka lihtrahvas, kes populaarsusreitingus kergitas Putini enneolematule kõrgusele. See aga andis märku Kremlile, et mängu suurtele panustele Ukrainas tuleb jätkata.

Esmalt tuli hakata ette valmistama Ida-Ukrainas paiknevate põhiliselt venekeelsete Donetskis ja Luganski oblastite ülevõttu, kus tegutsesid ka Venemaa sõjatööstuslikule kompleksile olulised sõjatehased. Juba aasta-poolteist varem sinna lähetatud Vene agentuurile anti käsk häälestada kohalik elanikkond eraldumisele ametlikust Kiievis, kus Janukovõtši korrumpeerunud võim oli Maidani sündmuste käigus asendatud läänemeelsete võimuorganitega.

See aga näitas Kremlile, et pokkerimäng Ukrainas ei kulge siiski päris tema plaani kohaselt. Suurde Donetskis oblastisse, kus Moskva stsenaariumi kohaselt oli jõutud välja kuulutada Donetskis „rahva-

vabariik“, saadeti peaministriks Moskva pärit võimupartei Ühtne Venemaa liige Aleksandr Borodai. „Rahvavabariigi“ kaitseministriks lähetati Moskvast pärit GRU vanemohvitser Igor Girkin-Strelkov. Kui esimese käskudele hakkasid koheselt vastu kohalikud elanikud, nimetades Borodaid Moskva bürokraadiks ning viimane taandas end varsti „peaministri“ ametist, mis põhjustas Moskvale suure pettumuse, siis Igor Girkin-Strelkovil tekkis kohe konflikt teise GRU vanemohvitseri Igor Bezleriga, kes leidis, et just tema peaks olema vanema ja kogenumana „rahvavabariigi“ kaitseminister.

Hiljem tekkis Borodaid peaministri ametis asendanud Aleksandr Zahartšenko ja Girkin-Strelkovi vahel isegi lühike tulevahetus, kus viimane sai käest ja jalast haavata ning hospitaliseeriti Rostovi sõjaväehaiglasse. Kohalike põlu alla sattus ka mitmeid teisi Moskvast kohale lähetatud emissare. Viimased hakkasid Girkin-Strelkovi eestvõttel nüüd Kremli poole lähetama kaebekirju ja andma süüdistavaid intervjuusid, justkui olevat Kreml varustanud neid üksnes rõivastuse, konservide ja medikamentidega, jättes nad ilma vajaliku relvastuseta sihiliikult kaitsetusse olukorda neid ründavate Ukraina armee terroritõrje väeosade ees.

See oli aga juba tõsiseks häiresignaaliiks Putinile. Viimane pidas nõu oma lähikondlastega, ent sai sealt väga vastukooslikke soovitusi. Tema kommunistist nõunik Sergei Glazev soovitas Kiievi võimud kiirelt põlvili suruda Ukraina suurlinnade massiivse pommitamisega. Kindralstaabi mitmed kindralid aga soovitasid maavägede laialdast sissetungi Ukrainasse. Seda meelt olid ka mitmed Kremli jaoks mõjukate eliitklubide Izborski Klub ja Krasnaja Moskva liikmed. Taolises olukorras tundis president ja kõrgem ülemjuhataja Putin end justkui tangide vahel. Kremli müüride vahelt läbi imbutud informatsiooni kohaselt olnud riigipea nii tusatujus, et ei soovinud hiljem oma sünnipäevagi Moskvast tähistada, vaid sõitis mõne ihukaitsjaga Siberi taiga vaikusse seda mööda saatma.

Õnneks ei oleks aga Putin tol ajal oma armeed Ukraina vastu saata saanudki, sest kaitseminister Sergei Šoigu sõnul olnud selle vastu väidetavalt kolm tõsist argumenti: 1) Venemaal puudus sõja-aja

peakorter ehk nn *stavka* koos vastava kaadriga;

2) Vene armeel ei olnud piisavalt mobiilseid ambulantsiüksuseid;

3) Donetsk ja Luganski „rahvavabariikide“ kohalikke vabatahtlikke ei olnud jõudnud veel Venemaa GRU-meeste ja sõjaliste instruktorite poolt vajalikul tasemel sõjaliselt välja õpetada.

Seega oleks Vene armee sissetung Ukrainasse osutunud suureks sõjaliseks avanüüriks, mis oleks andnud aluse ka sinna rahvusvaheliseks sekkumiseks ja Venemaa karmiks süüdistamiseks. Küll aga leidis Venemaa sõjaline juhtkond nüüd, et tasuks korrata Vene–Gruusia 2008. aasta sõjalise konflikti kogemust, kus Abhaasiasse ja Lõuna-Osseetiasse saadeti nn humanitaarabi konvolid, kus enamikus Venemaa saadetud konvoiautodes olid rõivaste, toidu ja medikamentide asemel hoopis relvad Gruusia võimude vastu mässajaile.

2014. aasta südasuvel hakkasidki pikad Kamaz-kaubautode valgeks võõbatud konvolid siirduma separatistide valduses olevaisse Donetsk ja Luganski oblastesse. Peagi ilmnis, et osa kaubautosid saabus sihtkohta tühjana või saladuslike plommitud kastidega täidetuna ja nende sisu ei kutsunud kontrollima Punase Risti esindajaid. Küll aga algasid just siis nende oblastite sõjatehaste rüüstamised, kus kallis sisseseade demonteeriti ja laaditi nendesamade valgeks võõbatud humanitaar-Kamazide peale ning veeti Venemaale. Kremli lootus niiviisi Ukrainalt saamata jäävad militaartooted nende vahenditega Venemaal toota tõenäoliselt ei realiseeru, kuna asjaomane tehnilis-tehnoloogiline dokumentatsioon asub valdavas osas hoopis Kiievis. Seega võivad Ukraina sõjatööstuselt röövitud seadmed minna Venemaal põhiliselt vaid vanarauaks või siis mõningase rahumeelse toodangu valmistamiseks.

Nähes selliste aktsioonide vähest efektiivsust, ilmutab Kreml nüüd rahvusvahelisele üldsusele nii silmakirjalikkust kui ka päevselget bluffi, mis aga ongi pokkerimängu olulisi põhimõtteid. Tanke, soomustransportööre, liikursuurtükke, õhutõrjeseadmeid ja muud raskesõjatehnikat saadetakse üle Vene–Ukraina piiri separatistlikesse oblastitesse lausa päise päeva ajal. Ukraina vägede kätte

langevad Venemaa luurajad või kaadrisõjaväelased ristib Vene meedia ja ametlik Moskva kohe kas „puhkusel viibivaiks vabatahtlikeks“ või „separatistlikku eraldusjoont kogemata ületanud isikuiks“.

Seda juttu ei võta rahvusvaheline üldsus enam ammu tõe pähe. Ida-Ukraina põrandaluse organisatsiooni Informatsiooniline Vastupanu juhi Dmitri Tõmtšuki sõnul on 2014. aasta oktoobris Kreml lähetanud separatistidele umbes 110 tanki, 250 soomustransportööri, 100 suurtükki ja basuuki ning 500 sõjaväeautot. Kokku tegutsevat nüüd Ukraina territooriumil aga ligikaudu 15 000 Vene palgasõdurit.

Neid toetab omakorda ligi 12 000 kohalikku separatistist võitlejat. Kõik need jõud on jagatud ära nelja nn militaartegevuse piirkonna vahel.

On selge, et sellise ulatusega sõjalist jõudu ei saa Kreml enam olematuks pidada või väikese eksitusena Ida-Ukraina separatistidele antuks lugeda. Ka on kummaline Kremli bosside jutt Ida-Ukrainas puhkudel viibivaist Vene vabatahtlikest võitlejatest. Ütleb ju VF kriminaalkodeksi paragrahv 395 selge sõnaga, et keelatud on Venemaa kodanike välisriikidesse palgasõdureiks saatmine, mida kvalifitseeritakse kriminaalkuriteoks. Paraku on Putin ja tema lähikondlased otsustanud sellele tegevusele Ukrainas hoopis läbi sõrmede vaadata. Võib nentida otse vastupidist. Näiteks kurikuulus Gorlivka garnisoni komandör Igor Bezler saadeti hiljaaegu Donetsk „rahvavabariigi“ juhtkonna poolt pidulikult erru talle kindralmajori auastme andmise ning soliidse korteri kinkimisega Krimmis. Samavõrd kurikuulsale Igor Girkin-Strelkovile aga muretseti magus saatejuhi ametikoht riigiteleviisioonis (nooruses edukas muinasjutude kirjutaja juhib nüüd populaarset lastesaatesarja) ning kena elupaik Moskvast.

Kaasa tuleb tunda viimastele Donetsk ja Luganski rahvavabariigi juhtidele, kes on üritanud oma perspektiivituist ameteist lahkuda, ent Moskva käsu kohaselt seda teha ei tohi. Meeleheites on Donetsk juhtkond korraldanud relvaüksuste valve all omad „parlamendivalimised“, mida keegi peale Venemaa demokraatlikeks ei tunnista. Küll aga kuulutas nende „valimiste“ keskkomisjoni esimees Roman Ljagin ajakirjanikele, et vastavalt valimistulemustele on Donbass nüüd

Scanpix

Moskvas Suvorovi väljakul nn Uus-Venemaa toetuseks korraldatud miiting 18. oktoobril 2014. Meeleavaldaja käes on plakat „Meie nimi on Strelkov“. Meeleavaldusel nõuti sõjategevuse lõpetamist Ida-Ukrainas ja Uus-Venemaa poliitilist tunnustamist.

lõplikult Ukrainast eraldunud. Tema otsuse tõsidust kinnitab ka Donetsk „rahvabariigi“ Ülemnõukogu, kes on otsustanud hakata peagi oma raha trükkima praegu käibel olevate Vene rublade ja Ukraina krivnade asemel.

Muidugi on huvitav, kus sellisel juhul seda raha trükitaks. Sest Valgevene juhtkond on Ida-Ukraina separatismi ametlikult hukka mõistnud. Venemaa liider Putin aga kordas alles hiljaaegu, et Venemaa soovib näha Ukrainat territoriaalselt tervikliku föderalse riigina ning selles osas separatismi ei poolda. Ka on Venemaale selge, et separatismi hoogne toetamine Ida-Ukrainas on viinud läänemaailma Venemaa-vastaste karmide sanktsioonide kehtestamiseni, mille valusaid tulemeid Venemaa juba tunneb.

Lääne krediidiallikatest äralõikamine on Putini vanadest sõpradest tšekistliku taustaga riiklike kontsernide juhid oma hiidfirmadega äkitselt pannud raskesse majanduslikku olukorda. Sellest pääsemiseks paluvad nüüd nii Rosnefti juht Igor Setšin, Rostechi juht Sergei Tše-

mezov kui ka korporatsiooni Venemaa Raudteed juht Vladimir Jakunin riigilt pooleteise triljoni või enama rublani ulatuvaid subsiidiume. Ent kuna riigi valuutareservid on kahanenud kusagile 420 miljardi dollari tasemele ning sellest võivad riigifirmad pretendeerida vaid umbes 210 miljardi dollarini ulatava summa mingile osale, siis on ka mõistetav, et rahandusministeeriumi juhtkond ega Putin ei saa neid triljoneisse rubladesse ulatuvaid taotlusi rahuldada.

Kõik see omakorda on pingestanud oligarhide suhteid nii Kremliga ja valitsusega kui ka omavahel. Venevastastele sanktsioonidele vastusammuna seatud impordimbargod aga on tõstnud Venemaal kõrgele toiduainete ja esmatarbekaupade hinnad. Kui veel septembrikuus lootis Putin, et riigi selle aasta inflatsioonimäär ei ületa 8%, siis praegust majandusseisundit arvestades leiab majandusarengu minister Aleksei Uljukajev, et hea, kui see näitaja ei ületa 9%. Endine rahandusminister Aleksei Kudrin aga kardab põhjendatult, et Venemaa võib

Lääne sanktsioonide tõttu kaotada 15% riigi kullavarudest.

Lohutust ei paku Kremli ka naftahinnad maailmaturul. Ehkki riigi rahandusministeerium pani kokku föderaalearve eeldusel, et naftabarreli hind maailmaturul ei lange alla 96 dollari, on see nüüdseks kukkunud juba alla 80 dollari. Seega on riigi üks põhilisi tuluallikaid – nafta – muutumas mittepõhiseks tuluallikaks. Rahandusminister Anton Siluanov püüab küll teha asjade juures hea näo ja väidab, et Venemaad tabaks alles siis suur majanduskrahh, kui naftabarreli hind langeks alla 60 dollari. Ent seda juttu ei soovita tõsiselt võtta isegi mõned tema valitsuskabineti kolleegid. Eks seetõttu nõudis ka peaminister Dmitri Medvedev novembrikuu keskel föderaalearve kiiret ümbertegemist.

Samas külvab Venemaa ärikeskkonnas üha suuremat hirmu pidevalt odavnevrubla. Keskpanga poolt suvel õeldu, et neil jätkub piisavalt reserve rubla vahetuskursi stabiliseerimiseks, ei pea juba täna paika. Isegi president Putin nõuab

nüüd rubla vahetuskursi vabale kõikumisele laskmist. Piltlikult öeldes on Putin nõustumas olukorraga, kus tema pokkerimängu jõuliseks jätkamiseks Ukrainas ei ole tal enam piisavalt ressursse. Samas ei jätku tal poliitilist julgust seda tunnistada.

Poliitilise hasartmängijana, kes kardab Ukraina afääris vastutust võtta ja oma hetkelist kõrgpopulaarsust kaotada, on Vladimir Putin sõnades otsustanud sellest hoopis distantseeruda. Veel 18. novemb-

ril, kohtudes Moskvast Saksamaa välisministri Frank-Walter Steinmeieriga, kurtis Putin talle, et soovib verevalamise lõppu Ida-Ukrainas ning konflikti reguleerimist Minski kokkulepete vaimus. Ent kuna Venemaa ei olevat selle konflikti osaline, siis saavat Putini arvates siin suure töö ära teha üksnes Kiievi võimude ja Ida-Ukraina „rahvavabariikide“ vahelised läbirääkimised.

Seega on tegemist järjekordse katsega pokkerimängija kombel bluffida ja väita,

et Ukraina konfliktis ei ole Kreml varustanud Ida-Ukraina separatiste-terroriste ei militaarspetsialistide ega sõjatehnikaga. Neid Putini väiteid ei usu aga enam ükski kainelt mõtlev inimene. Kreml peaks endale aru andma, et nüüd tiksus aeg konflikti ja sanktsioonide jätkumisel vaid riigi majanduskrahi suunas. ■

Putini- ja Venemaa-mõistjad – debatt Saksa moodi

Dr Florian Hartleb

Wilfried Martensi nimelise Euroopa Uuringute Keskuse (Brüssel) teadur ja mitme Saksa ülikooli õppejõud

Putini-mõistmine on nähtus, mis ilmneb Saksamaal eri leerides ja millel on vähemalt poliitilises diskursuses suur, isegi polariseeriv tähendus. Sõna „*Putin-Versteher*“ („Putini-mõistja“) levib saksa üldkeeles. 2014. aastal esitati seda sõna kõige rohkem aasta koledaima sõna tiitli kandidaadiks konkursil, millega edendatakse keeleteadlikkust ja -tunnetust saksa keele alal. Konkursile võib esitada sõnu või mõisteid, mis on vastuolus inimväärikuse või demokraatia põhimõtetega. Selliste hulka kuuluvad ka formuleeringud, mis on mingite elanikkonnarühmade suhtes diskrimineerivad või ilustavad, varjavad või isegi eksitavad.¹ Euroopa kontekstis on mõistev suhtumine Venemaa hegemoonia-poliitikasse omane ainult Saksamaale – see on üllatav, kuna Saksamaad peetakse üldiselt hoopis demokraatlike väärtuste kaitsjaks. Saksamaal on palju tuntud inimesi, kes kaitsuvad avalikult Venemaa huvisid. Vladimir Putini neoimperialistlikku poliitikat üritatakse selgitada – leebelt, mitte mõistmatult.

Meedia ja avalikkus

2014. aasta novembris sai Putin Saksa avalik-õiguslikus telekanalis ARD antud

intervjuus varjamatult oma seisukohti väljendada. Teda intervjuerinud ajakirjanik küsitles teda leebelt ega esitanud Putinile ebamugavaid küsimusi, vaid andis ainult märksõnu ette. Ta hoiatas, et Venemaa-vastastel sanktsioonidel on tagajärjed ka Saksamaa jaoks, väitis, et Ukraina konfliktis ei ole rahvusvahelist õigust rikutud ja väljendas „suurt muret“ Ukrainas venelasi väidetavalt ähvardava etnilise puhastuse pärast. Putin, kellele ajakirjanik vastu ei vaielnud, väljendas „muret“ selle pärast, et Ukraina „kaldub“ neonatslikule teele.² Teisalt on Saksamaa meedia siiski ka kriitiline. Nii tekkis debatt selle üle, et Vene riigimeedias on populaarseks saanud isehakanud Saksa eksperdid. Näiteks Venemaa propandaportaalis Ukraina.ru kirjutab keegi „Saksa politoloog“, veidra nimega Kert Maier, et „Saksamaal olla Putini-mõistmine keelatud“. Saksa teadusmaailmas selle nimega politoloogi ei ole. Ikka ja jälle kuuleb ka ühest teisest fantoom-professorist nimega Lorenz Haag. Eriti tihti tsiteerib seda „Saksa professorit“ Venemaa riiklik uudisteagentuur TASS. Haag ütleb siis seda, mida venelased Saksamaalt kuulda tahavad. Üks pealkiri on näiteks: „Saksamaal saadakse Krimmi ja Venemaa olukorrast aru“.³ Vene telekanal Russia Today käivitas novembri keskel oma saksakeelse internetikanali. Seal leiab jämeda segu propagandast ja vandenõuteooriatest.⁴

Erakogu

Hetkel on meeolud Saksamaa elanikkonna hulgas muutumas. 2014. aasta aprillis korraldas Saksamaal tuntud Allensbachi arvamusuuringute instituut avaliku arvamuse uuringu, mis näitas, et Venemaa kuvand on sakslaste seas pärast hiljutisi sündmusi Ukrainas oluliselt halvenenud. Venemaal nägi ohtu 55% küsitletutest ja vaid 10% pidas Venemaad usaldusväärseks partneriks. Ka kahe maa omavahelisi suhteid pidas 75% häirituks. Üha vähem on neid, kes peavad Venemaaga tiheda koostöö jätkamist tähtsaks ja mõttekaks. Krimmi annekteerimise küsimusse aga suhtub suur osa elanikkonnast märkimisväärse mõistmisega. Enamik, s.o 41%, peab toimunut küll kohutavaks ja Venemaa riigipiiride nihu-

tamist vastuvõetamatuks, kuid koguni 33% peab anneksiooni arusaadavaks ja näeb selles isegi head. Lisaks näitab see küsitlus, et Venemaa kuvand ei ole sugugi üdini negatiivne. Rahva suur enamik hindab muu hulgas Venemaa poliitilist tähtsust ja kultuuritraditsioone ning venelaste tugevat rahvusuhkust ja külalislahkust.⁵

Mõistvat suhtumist leiab kõigist poliitilistest leeridest

Saksamaa mõjukaim ajakiri Der Spiegel püstitas juba märtsis küsimuse, kas Saksamaa on Venemaa apologetide maa. Sümpaatia Venemaa suunal olevat lausa käega katsutav.⁶ Tõepoolest, mõistva suhtumisega Putini agressiooni ja selle õigustamisega ei ürita üksteist üle trumbata ainult poliitilise ääremaa tegelased, nagu postkommunistid ja euroskeptikud. Ka poliitilises peavoolus kostab sellel teemal juba ammu kaalukaid sõnavõtte. See sobib kokku Saksa välispoliitikaga, mille aluspõhimõteteks on dialoog ja Saksamaa võla hüvitamine („minevikuvärjud“). Saksamaa eelistab oma välispoliitikas ettevaatlikkust ja pehmust. Need, kes Venemaa imperialistliku poliitikaga niisama nõus olla ei taha, tembeldatakse kiiresti „külma sõja pooldajateks“ ja tülinorijateks. Sellist suhtumist ei muuda ilmselt ka Saksamaa selge orientatsioon Läände. Viimasel ajal on transatlantilistesse suhetesse muu hulgas ka spionaažiskandaalide tõttu tekkinud suured mõrad. Lisaks on ammu lahtunud Obama-müüt – seda isegi Saksamaa avalikkuses, kus USA presidenti on peetud karismaatiliseks rahutoojaks. Pahameelset kantud Ameerika-vastasuse taassünd võib pürgimust või isegi igatsust Venemaa – ja Putini – mõistmise järele oluliselt tugevdada.

Ekskantsler Schröder kui Putini sõber

Saksamaa kantslerit aastatel 1998–2005, sotsiaaldemokraat Gerhard Schröderit on juba kaua peetud Putini lähedaseks sõbraks. Kohe pärast oma ametist lahkumist, kui kantsleriks sai kristlik demokraat Angela Merkel, asus Schröder tööle Nord Stream AG-s, mille enamusosalus (51%) kuulub venelaste Gazpromile. Sellega sidus Schröder end otseselt Nord Streami projektiga, millesse ta oli juba oma kantsleriajal alati väga soosivalt suhtunud. Schröder teenib aastas ligi 250 000 eurot. Gazpromis kehtib põhi-

mõte, et põhipalka täiendatakse oluliselt suuremate preemiate ja materiaalsete hüvedega – see toob 7750 euro suurusele kantsleripensionile kenakese lisa. Meeste sõprus algas 2001. aastal, kui nad Putini kodumaal üheskoos vene jõule tähistasid.

Schröderi 60 aasta juubelile sõbra kodulinna Hannoveri tuli Putin 2004. aastal terve kasakatekooriga. Vene keeles on sellest ajast kasutusel uus sõna, mis kirjeldab Läänes kellegi enda huvides äraostmist. See sõna on „šroderisatsija“, mis tõlkes võiks olla „schröderiseerimine“⁷. Lendlauseks sai Schröderi poolehoid oma Vene sõbra suhtes 2004. aastal, kui ta veel kantsleriametit pidas. Teleintervjuus ühe tuntud saatejuhi küsimusele: „Kas te peate Vladimir Putinit pesuehtsaks demokraadiks?“, vastas Schröder: „Ma usun küll ja ma olen veendunud, et ta seda on.“ Keset Ukraina kriisi, 2014. aasta aprillis, tähistas Saksamaa äraostetud kantsler ja majanduslobist Putiniga Peterburis oma 70 aasta juubelit. Ametlikult oli tegemist Nord Stream AG üritusega.⁸ Seda oma erakonna juhatusega eelnevalt kooskõlastamata viibis üritusel ka CDU välispoliitik Philipp Mißfelder. Varem oli Mißfeldert tegelikult peetud transatlantiliste suhete pooldajaks. Ta on üha tugevamini ja süstemaatiliselt loonud kontakte Venemaa majandussektori lobistidega. Veel 2007. aasta lõpus nahutas ta Putini „diktatuuri Venemaal“, mis väidetavalt kippuvat Saksamaal mõjutama ka Schröderi tegevust Gazpromi heaks. Ei ole näha, et Moskva režiim oleks sellest ajast demokratiseerunud, küll aga on hämmastavalt muutunud Mißfelderi meelsus. Temast on ilmselt saanud *disappointed transatlanticist* (eesti *k pettunud transatlantlik*). Praegu – isegi nüüd, kus Venemaa on Krimmi okupeerinud – väljendab ta kui ilmselt üsna pragmaatiline parteikarjerist end veendunud Putini-mõistjana: Venemaa ja Ukraina vahelises konfliktis hoiatas Mißfelderi „olukorra demoniseerimise“ eest. Veel pärast Krimmi kriisi algust – 19. märtsil – lasi ta valida end venemeelsuse tõttu kriitika alla sattunud Saksa–Vene foorumi juhatuse esimeheks.⁹

Foorumi kuratooriumi üks liige on aga just Vladimir Jakunin, kes on Venemaa riigiraudtee juht ja Putini lähikondlane. Jakunin mõistab ikka ja jälle hukka Lääne kombe- ja moraalilangust. 20. märtsil kehtestas USA selle ultrakonservatiivi

suhtes sanktsioonid ja keelas talle sisseõidu. Saksamaal aga esineb ta endiselt ilma igasuguse häbita – nagu näiteks 23. novembril Berliinis toimunud „rahukonverentsil“. Sinna oli üks ajakiri kutsunud Putini-sõpru eri poliitilistest leeridest, nende hulgas ka parempopuliste ja -äärmuslasi ning vandenõuteoreetikuid. Vaba ajakirjandust seal näha ei soovitud. Konverentsil esines sõnavõtuga ka vahepeal 92-aastaseks saanud SPD välispoliitik Egon Bahr. See mees kujundas 1963. aastal toonase kantsleri Willy Brandti nõunikuna välja mõiste, millel on endiselt suur mõjujõud ja mis seletab Putini-mõistjate suurt hulka nimelt sotsiaaldemokraatide hulgas: „muutumine lähenemise kaudu oli 1960.–1970. aastate idapoliitika alus“.

Ka SPD kunagine esimees Matthias Platzeck, kes oli 2009. aastast kuni 2013. aasta augustini Brandenburgi liidumaa peaminister, arvas hiljuti ühes suure vaatajaskonnaga Venemaa-teemalises vestlussaates, et Lääs peaks Putinile vastu tulema. Tema arvates ei ole demoniseerimisest abi. Platzecki meedias leviv tsiitaat, et Krimmi annekteerimine Venemaa poolt tuleks legaliseerida, on tema arvates aga kontekstist välja rebitud. Ta pida- vat sellega silmas hoopis seda, et Krimmi annekteerimine tuleks tagantjärele rahvusvahelise õiguse kohaselt reguleerida, nii et see oleks kõigile vastuvõetav.¹⁰ Juba mais kutsus Platzeck Jakunini „sõbralikule vestlusele“ ühes Berliini hotellis. Tema mõju Saksamaal Venemaa majanduse ukseavaja, Vene–Saksa foorumi esimehena piiratakse nüüd ka juba Angela Merkeli surve. Platzecki erakonnakaaslane, välisminister Frank-Walter Steinmeier, nahutas teda Krimmi-avalduste pärast.

Kõikides erakondades, s.o sugugi mitte ainult poliitilistel äärealadel, otsitakse mõistmist. Baieri konservatiivide, CSU aseesimees Peter Gauweiler näiteks keeldub Ukrainale üheselt toetust avaldamast. „Me pooldame partnerlussuhteid Kiieviga, aga Moskva kuulub samamoodi Euroopasse“, ütles Gauweiler ühel 2014. aasta märtsis toimunud poliitilisel suurüritusel. „Ja me ei luba, et euroopalik Venemaa Ukrainast ja teistest lahutataks. Me pooldame koostööd Moskvaga.“¹¹

See näitab, millised on Saksa ja Vene suhted tegelikult. Saksamaa kui *soft power*, Euroopa majanduse mootor ja

Scanpix

Saksamaa kantsler Angela Merkel ja Brandenburgi liidumaa peaminister Matthias Platzeck ILA Berliini lennusõu avapäeval Berliini linnaosast Schönefeldist lõunasse jäävas Selchow's 11. septembril 2012.

ekspordi maailmameister, hindab maailmamajanduslike vastastikseoste tähtsust. Venemaa-vastased majandussanktsioonid mõjutavad seega kõige raskemalt esmajoones Saksamaad, kuna sellel on Venemaaga kõige tihedamad majandussidemed. Eksperdid kardavad, et sanktsioonidel võivad olla konjunktuuri ja tööturu jaoks rängad tagajärjed. Alates masinatest ja põllumajandusest kuni autodeni – Venemaale eksporditakse tähtsaid kaupu. Energiapoliitikat peetakse „privileegerituks“. Saksamaa ettevõtetel on suurepärased ärisidemed. Lobiühendus „Ostauschuss der deutschen Wirtschaft“ (Saksa majanduse Ida-komitee) ei taha Kremli-kriitikat eriti kuulda.

Gorbi – Saksa kangelane Putini radadel

Berliini müüri langemise 25. aastapäeva pidustuste keskel – 9. novembril 2014 – sai ka Mihhail Gorbatšov taas rambivalgusesse astuda. Gorbatšovi peetakse Saksamaal erinevalt Venemaast endast või Baltimaadest endiselt kangelaseks ja üheks Saksamaade ühinemise isa-

dest. Teda nimetatakse hellitavalt Gorbiks. Pikka aega peeti 83-aastast Nobeli rahupreemia laureaati Putini kriitikuks. Vahepeal on ta aga oma meelsuses mingil põhjusel 180-kraadise pöörde teinud. Berliinis väljendas tema, kes ta on korduvalt kritiseerinud Putini Venemaa eemaldumist demokraatiast, mitte ainult oma kriitikat Lääne suhtes. Kremli valitseja jaoks olid tal varuks kiidusõnad: „Ma olen täiesti veendunud, et Putin kaitseb täna Venemaa huve paremini kui keegi teine.“¹² Gorbatšov ise on Venemaa suurvõimu traditsioonide pooldaja. Ta ütles Berliinis samuti, et Krimm kuulub Venemaale. Lisaks usub ta, et Nõukogude Liitu oleks saanud päästa ka pärast 1991. aasta augustiputši. 2011. aastal ajakirjas *Der Spiegel* ilmunud pikas intervjuus ütles ta: „Me hakkasime seda [Nõukogude Liitu] ainult liiga hilja reformima. [...] N Liit hävitati vastu rahva tahet [...]“. Küsimusele, mis oleks paremini, kui N Liit oleks ikka veel alles, vastas ta: „Teie sellest aru ei saa. Aastakümnete jooksul oli kõik kokku kasvanud: kultuur, haridus, keel. Baltikumis ehtasime autosid,

Ukrainas lennukeid, ja ka täna ei saa me üksteiseta hakkama. Ja 300 miljonit inimest – ka see oli pluss.“¹³

Kokkuvõte

Saksamaa nihestunud suhtumine Gorbatšovi, ka küsimuses, mis puudutab tema rolli Saksamaade taasühinemisel, näitab, millised on tegelikult Saksa–Vene suhted. Küsimus ei ole üksnes majandushuvides. See, et Gorbatšov avas tee Saksamaade taasühinemisele, teeb Saksamaa poliitikutele võlglast – ja seda ka Putini hegemoonia-ajastul. Paljud poliitikud arvavad lisaks, et Saksamaa abiga võib Venemaa muutuda moodsamaks ja demokraatlikumaks. Või veel polariseerivamalt: kes Venemaad teravalt kritiseerib, ohustab Euroopa julgeolekut ja vabadust. Kõigist erakondadest on kuulda loosungit „Stabiilsus iga hinna eest!“ Ikka ja jälle võrdsustatakse Krimmi Kosovoga, mille tõttu hägustub nende sekkumiste põhimõtteline vastuolu: Kosovos sekkus NATO alles pärast seda, kui konflikti oli üritatud ÜRO Julgeolekunõukogus pikka aega edutult

lahendada ja kui sajad tuhanded kosovolased juba kodudest põgenesid. Kosovot ei annekteerinud keegi. Läänevastane vasak- ja parempoolne mõtlemine on Saksa õnnetu traditsioon, mida paljud pidasid unustuse hõlma vajunuks.¹⁴ Pais- tab, et ainult kantsler Angela Merkel ei lase end Putini-mõistjatest häirida ja liigub üha selgemalt Putini-vastasel kursil. 26. novembril ütles ta Bundestagis (Saksamaa parlament), et Krimmi annektee- rimine „on täiesti andestamatu. Moskva ohustab Euroopa rahumeelset korda“¹⁵. Paljud Putini-mõistjad, kelle arvates Saksamaa peaks asjasse omamoodi suh- tuma, seda ilmselt ei mõista.

- ¹ http://www.focus.de/panorama/welt/gesellschaft-putin-versteher-fuer-unwort-des-jahres-2014-vorgeschla-gen_id_4259526.html (tsiteeritud seisuga 24. november 2014).
- ² <http://www.welt.de/vermischtes/article134404272/ARD-verwandelt-sich-in-Putins-Kreml-TV.html> (tsiteeritud seisuga 20. november 2014).

- ³ <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-medien-zitieren-angeblich-deutsche-experten-a-999692.html> (tsiteeritud seisuga 20. november 2014).
- ⁴ <http://www.handelsblatt.com/unternehmen/it-medien/russia-today-wir-sind-die-kreml-marionetten/11016084-2.html> (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ⁵ Vrd „Allensbach-Umfrage, Mehrheit der Deutschen sieht Russland als Gefahr“, 16.4.2014, <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-04/deutsche-russland-allensbach-umfrage> (tsiteeritud seisuga 20. november 2014).
- ⁶ <http://www.spiegel.de/international/germany/prominent-germans-have-understanding-for-russian-annexation-of-crimea-a-961711.html> (tsiteeritud seisuga 20. november 2014).
- ⁷ http://www.focus.de/politik/ausland/politik-der-russland-deutsche-seite-3_id_3838201.html (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ⁸ <http://www.zeit.de/politik/2014-04/Geburtstag-Schroeder-Putin> (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ⁹ <http://www.stern.de/politik/deutschland/putin-versteher-in-der-cdu-missfel->

- <ders-moskau-connection-2108271.html> (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ¹⁰ <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-11/platzeck-russland-ukraine> (tsiteeritud seisuga 26. november 2014).
- ¹¹ <http://www.br.de/nachrichten/politisc-her-aschermittwoch-2014-102.html> (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ¹² <http://www.spiegel.de/international/germany/prominent-germans-have-understanding-for-russian-annexation-of-crimea-a-961711.htm> (tsiteeritud seisuga 25. november 2014).
- ¹³ „Es waren wirklich Idioten“ („Tegelikult olid nad idioodid“), intervjuu Mihhail Gorbatšoviga: Der Spiegel, 33 (2011), lk 98–102, siin tsiteeritud lk 100–102.
- ¹⁴ <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-03/russland-krim-annexion-gysi-schroeder> (tsiteeritud seisuga 26. november 2014).
- ¹⁵ <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/angela-merkel-scharfe-kritik-an-russland-in-der-ukraine-krise-a-1005054.html> (tsiteeritud seisuga 26. november 2014). ■

Suuremad ohud on alles ees

Euroopa Poliitikaanalüüside Keskuse (Washington DC) vanemteaduri ja kaastöötaja Edward Lucase sõnavõtt 8. juulil 2014 USA Senati välissuhete komisjoni Euroopa asjade alamkomisjonis

Tere õhtust. /.../

Konventsionaalsel mõtlemisel Venemaast on üllatavalt sügavad juured. Paljud inimesed Washingtonis, Brüsselis, Londonis ja Berliinis usuvad, et Vladimir Putini Venemaaga saab probleeme lahendada diplomaatiliselt. Raha ei haise. Energia on kõigest äri. Ukraina kriisiga seoses ei ole vaja radikaalseid meetmeid võtta. Oht seisneb provokatiivses ülereageerimises, mitte rahustamises.

Olen täiesti vastupidisel seisukohal. Mu seisukohad põhinevad kogemustel, mille olen paljude aastate jooksul saanud Eestis, Lätis, Leedus, Poolas, Tšehhis, Venemaal ja teistes piirkonna riikides. Sealsetel inimesed on meid asjade arengu ohtliku suuna eest hoiatanud aastaid. Me ei ole neid kuulnud. Selle asemel oleme neid, kes tunnevad probleemi paremini kui meie, hoopis maha teinud ja eiranud. Nüüd on selgunud, et neil oligi õigus. Ma loodan, et minu hääl on kuuldav, kui nende oma endiselt ei ole.

Mu esimene seisukoht on, et **Venemaa on revisionistlik riik**. Vähe sellest, et Kreml peab Euroopa julgeolekukorda ebaõiglaseks, ta püüab aktiivselt seda ka muuta. Ta tahab Atlandi sidemeid nõrgendada, NATOt lõhestada ja õhnestada Euroopa Liidu rolli reeglite määrana, eriti energiapoliitikas. Küsimustes nagu South Streami torujuhe, juurdepääs gaasivarudele, tagasivool ja teised on Euroopa Komisjoni tuntud bürokraadid Kreml'i ärimudeli jaoks selge eksistsentsiaalne oht.

Venemaa paneb kunagisest Nõukogude impeeriumist pagunud riikidele pahaks nende vabadust, jõukust ja eriti nende sõltumatust. Ta hoiab endiselt kinni vanamoodsast „legitiimsete huvide“ ja „mõjusfääride“ ideest, mis tähendab, et riikide nagu Ukraina ja Gruusia edasine geopoliitiline areng ei ole nende riikide rahva suveräänse valiku küsimus, vaid küsimus, millele Venemaal on õigus panna veto.

Peeter Langovits/Postimees

Mu teine seisukoht on, et Venemaal kui juhtival naftariigil on nüüd olemas **vahendid oma revisionistlike eesmärkide saavutamiseks**:

- ta kasutab häbitult energiat kui relva Euroopa riikide vastu, seejuures eelkõige torujuhtme kaudu liikuvat gaasi, mille

Scanpix

Poola president Bronislaw Komorowski vestlemas 2. oktoobril 2014 Poola ja teiste riikide sõduritega Kirde-Poolas Bemowo Piskie külas Orzyszi linna lähedal. Seal toimusid kahepäevased õppused, kus osales ligi 12 500 sõjaväelast USAst, Kanadast, Suurbritanniast, Hollandist, Tšehhist, Ungarist, Leedust ja Eestist. Õppustel harjutatati ühist reageerimist julgeolekuhõtudele naaberriigis Ukrainas lõõmava relvastatud konfliktl ajal.

puhul on tal mandri idaosas suur monopol;

- ta kasutab raha. Ta poputab omakasupüüdlitku äri- ja finantslobi, mis saab Venemaaga äritsemisest kasu ja kardab poliitiliste suhete igasugust jahtumist. Selle näiteks võib tuua Austria pangad, Saksa tööstuse eksportijad, Prantsuse kaitsetöösturid ja hulk firmasid, panku ja õigusbüroosid mu oma kodumaalt, Ühendkuningriigist. Need energia- ja finantssidemed piiravad Lääne võimalusi reageerida Vene revisionismile;

- ta peab infosõda (teeb propagandat) sellisel tasemel ja sellise intensiivsusega, mida ei olnud isegi külma sõja ajal. See pärsib Lääne otsustusvõimet;

- ta on valmis ähvardama jõu kasutamise ja seda ka tegema.

Mu kolmas seisukoht on, et **Venemaa on võitmas**. Ukraina sündmustele pööratakse liiga palju tähelepanu. Suurem pilt on

süngem: Venemaal on Euroopa julgeolekukorra raputamise korda läinud. Ta on okupeerinud osa teise riigi territooriumist, üles ässitanud mässe ning korduvalt mõõku täristanud, riike ähvardanud ja majanduslikku survet avaldanud. Lääne vastus on olnud nõrk ja killustatud. USA tähelepanu on hajutatud paljudele kiireloomulistele probleemidele mujal. Te inestate õigusega, et miks te peaksite Euroopa julgeoleku suurendamise kulud enda kanda võtma. Paljudel Euroopa riikidel ei ole mingit isu Venemaaga vastu-seisu asuda.

Mu neljas seisukoht on, et **suuremad ohud on alles ees**. Venemaa on oma turureeglitega vastuollu minevale South Streami torujuhtme projektile kokku ajanud muljetavalda kaitsejateringi. Nii on ta enda poole võitnud Austria, Ungari, Horvaatia, Sloveenia, Bulgaaria ja Kreeka, kes sellega vaidlustavad otseselt ELi reegleid torujuhtmete ehitamise ja kolmandatele riikidele juurdepääsu andmise kohta. Ukraina avantüür on Venemaal

andnud tugeva tõuke Putini režiimile, mille populaarsus oli enne seda kõikumal lõõnud seoses ebaõnnestumistega majanduses ja rahuolematusega korrupsiooni ja riigiteenistuste töö pärast. Suur oht seisneb selles, et kui kära Krimmi sõdade pärast hakkab vaibuma (ja kui selle kulud hakkavad Venemaa õhukest rahakotti veel rohkem rõhuma), tekib Venemaal kiusatus proovida midagi muud.

Meie nõrkus Ukraina küsimuses ainult suurendab seda tõenäosust. Me oleme loonud eeldused veel üheks, ilmselt tõsisemaks ohuks Euroopa julgeolekule, kõige tõenäolisemalt Baltimaades. Eesti, Läti ja Leedu on Ameerika ustavad liitlased ja NATO liikmed. Kui ükski neist peaks päriselt sattuma rünnaku või alan-duse ohvriks, kaotab NATO üleöö igaveseks ja pöördumatult oma usutavuse. Need on meie piiriirigid: turvalisus ja julgeolek, mida me oleme külma sõja lõpust alates pidanud enesestmõistetavaks, sõltub nüüd nende saatusest.

Kuid geograafia on nende vastu: Baltimaad moodustavad õhukese, madala ja looduslike piirideta maariba, mis on hõredalt asustatud ja millel on vähe strateegilist sügavust. Venemaa teab seda. NATO kohalolu piirkonnas on ainult märgiline. Meil ei ole lollikindlat taristut, ei ole eelpositsioneeritud vägesid, relvi ega laskemoona. Venemaa teab ka seda. Nende majandus on Venemaa surveavalduste suhtes tundlik (eriti maa-gaasi puhul, mis tuleb 100% ulatuses Venemaalt). Eesti ja Läti on Venemaa ees haavatavad ka oma rahvastiku rahvusliku koosseisu tõttu (veerand kuni kolmandik nende elanikest määratleb end mingis mõttes „venelastena“).

Mida saame teha?

Esimene ülesanne on vaadata ilustamata otsa sellele, mis on toimunud. Euroopa julgeolekut ei saa parandada paari kiire diplomaatilise näpuliigutusega. Revisjonistliku Venemaa toimetulekuks on vaja lausa kapitaalremonti. Ameerika ja Euroopa poliitikud peavad avalikkusele selgitama, et Ukraina sõjaga on olukord muutunud.

Me peame loobuma reaalsel poliitika hämaargumentidest, mis ütlevad meile, et me peame halvimalt tegema parima. Nii ütlevad reaalsel poliitikud, et me peaksime Krimmi kaotusega leppima, tegema Venemaaga Ukraina tuleviku kohta diili ja harjuma uue tegelikkusega, s.o sellega, et Venemaale jääb oma naaberriikide suhtes *droit de regard* (kontrolliõigus).

See oleks moraalselt vale ja strateegiliselt rumal.

Euroopa tervikkuse ja vabaduse kindlustamine pärast 1991. aastat on olnud fantastiline saavutus, milles tohutu osa on USA. Tõsi, me oleme teinud vigu. 2004. aastal, kui kümme endist kommunistlikku riiki NATOsse astus, kuulutasime „töö tehtuks“. See oli liiga ennatlik. Me ei pannud tähele, kuidas Venemaa Euroopa arengut pahaks pani, ega märganud, kui haavatavad me oleme Venemaa vastulöögi suhtes. Me jätsime Ukraina, Moldova, Valgevene ja Kaukasuse maad omapead. Kuid isegi kui me need vead teinud oleme, ei ole mõtet neid torisesdes kaitseseisundisse tõmbudes veelgi süvendada. Kui me jätkaksime samas vaimus nagu seni, saadaks see Kremli kleptokraatlikule režiimile vaid sõnumi,

mida see mõistab liigagi hästi: kuritegu tasub ära.

Venemaa maadevallutus Ukrainas ja tema võimuhaaramise katsed laiemas naabruskonnas annaksid hoobi ka ajaloolisele õiglusele. Krimmi tatarlased, kes Nõukogude ajal kannatasid kõige rohkem, on nüüd oma kunagiste represseerijate võimu all. Kas me tõesti arvame, et terved riigid, mida Kremli varasemad isandad on kunagi okupeerinud ja rüvetanud, peaksid nüüd uuesti nende mängukanniks jääma?

Selle asemel peaksime hoopis selgeks tegema, et me toetame oma liitlasi ja nõrgendame oma vastaseid. Me ei taha Venemaaga vaenlased olla. Kuid kui Putini režiim kohtleb meid sellena, ei ole meil ka mõtet nägu teha, nagu see nii ei oleks.

Kõige tähtsam prioriteet praegu on sõjavägi. Baltimaade julgeolekukriis on Atlandi alliansi kõige suurem oht. Venemaa jõhkrotsemine võib meid viia olukorraneni, kus me peame valima: kas täieulatuslik sõjaline vastasseis (koos tuumarelvade kasutamise võimalusega) või allaandmine, mis viib meie kõige tähtsamate julgeolekupõhimõtete kokkuvarisemiseni. Me peame tegema kõik selleks, et seda ei juhtu.

See tähendab, et Ameerika ja teised liitlased peavad Baltimaadesse saatma oma sõjalist varustust ja varusid. See tähendab, et NATO peab koostama alalise kaitseplaani – sellise, mille puhul eeldatakse, et rünnaku oht on reaalne ja tegelik. Me peame Poolasse rajama suure NATO baasi, et tagada sellele riigile, et see saab kriisi korral ohutult oma vägesid Baltimaadesse saata. Me peame NATO kohaolu Baltimaades tihendamaks: selleks on vaja mereväealuste roteeruvaid käike, ulatuslikke kontroll-lende ja maavägesid – algselt püsiva rotatsiooni põhimõttel, kuid võimalikult kiiresti alaliste vägedena.

Venemaa kavatseb selle pärast kahtlemata tugevasti protesteerida. Aga fakt, et Kremli teeb tema naabrite turvalisus ärevaks, räägib enda eest. Me peaksime venelastele selgitama, et kui NATO 2004. aastal laienes, ei koostanud me oma uute liikmete jaoks isegi erakorralist kaitseplaani, sest me eeldasime, et Venemaa on sõber, mitte ohtlik naaber. Aga just Vene-

maa tegude tõttu on see muutunud. Venemaa ründas 2008. aastal Gruusiat. Aasta hiljem harjutas ta õppusel „Zapad-09“ Baltimaade okupeerimist (mille lõpus heideti mängu-tuumapomm Varssavile). Pärast seda on ta Baltimaade ähvardamisega jätkanud, rikkudes nende õhuruumi, alustades propaganda- ja majandussõda ning tehes riiklikult rahastatud õnnetustööd. Me kindlustame oma kõige nõrgemate liitlaste julgeolekut hilinemisega ja tõrksalt ning ainult selle pärast, milline on Venemaa poliitika nende suhtes.

Veel üks Kirde-Euroopa julgeoleku kindlustamise oluline sõjaline komponent on Rootsi ja Soome võimalikult tihe integreerimine NATO planeerimisse ja võime-tesse. Need kaks riiki allianssi ei kuulu, seega ei saa nad ka ametlikult olla osa selle juhtimisstruktuurist. Kuid me peaksime tegema kõik selleks, et koostööd nendega igas suhtes maksimeerida. Ilma nende abita ei saa me Baltimaid või Poolat kaitsta. On kiiduväärne, et USA müüb Soomele JASMM rakette. Ta peaks täp- ja varjerelevastuse ulatusliku müügi-ga mõlemale riigile ka edaspidi jätkama. Sel sügisel toimuv NATO tippkohtumisel Walesis, kus laienemise suhtes vaevalt et juttu tuleb, tuleks Rootsil ja Soomele pakkuda „kuldkaardi“-partnerlust. USA peaks kasutama iga võimalust edendada kõrgetasemelist poliitilist dialoogi mõlema riigiga NATO ja selle ümber. Rikkaid, hästi toimivaid riike, kellel on arvestatav sõjaline võimekus, eesrindlikud luureteenistused ja tugev strateegiline kultuur, on tänases Euroopas vähe. Me peaksime sellest, mis meil on, võtma maksimumi.

USA peaks lisaks täitma oma lubaduse paigutada piirkonda oma raketitõrje-rajatised. Ta peaks ka kaaluma Patrioti raketite ajutist paigutamist Poola – see on lubadus, mille Poola arvates andis pühalikult toonase presidendi George W. Bushi valitsus, kuid mida seni ei ole täidetud.

Kui me oleme oma kõige nõrgemate liitlastega ühel pool, on järgmine ülesanne Ukraina stabiliseerimine. Sealse olukorra ohtlikkust on raske üle hinnata. Kui suur osa Ukraina territooriumist veel Venemaa otsese või kaudse kontrolli alla jääb, on teisejärgulise tähtsusega. Ukrainas jääb poliitiline ja majanduslik hädaolukord püsima veel aastateks. See on Venemaa süü. Ukrainas on maailma

mastaabis majandus- ja finantskriis, mis oleks isegi stabiilses ja turvalises riigis palju hullem kui ükskõik mis muu, mida kogetakse mujal Euroopas. Riigi majandus on konkurentsivõimetu. Tema põhiline eksporditurg, Venemaa, võib iga hetk sulguda. Riigi rahandus on varemetes. Valitsus elab peost suhu, kattes isegi kõige elementaarsemaid kuluartikleid, nagu näiteks riigikaitse, jõukate oligarhide ühekordsetest annetustest. Isegi kui kõik muu läheb hästi, siis võtab ainult Ukraina majanduse parandamine viis aastat.

Välismaailm peab lähenema suuremeelselt ja leidlikult. Uues Marshalli plaanis Ukraina jaoks peaks olema ette nähtud mitte ainult otsene rahaline toetamine, vaid ka võimalikult soodsad tariifid ja kvoodid Ukraina toodetele nagu teras, teravili, tekstiil ja põllumajandustooted. Selles osas on tee lahti teinud Euroopa Liit, kes sõlmis Ukrainaga hiljuti põhjaliku ja ulatusliku vabakaubandusleppe, kuid veel on palju ära teha. Eelkõige peaksid Euroopa riigid püüdma rohkem parandada Ukraina varustamist maagaasiga, milleks tuleks olemasolevates torujuhtmetes gaasivool ümber pöörata. Venemaa on juba ähvardanud sanktsioonidega riike, kes kavatsevad Vene gaasi re-eksportida, mis on märk sellest, kui tõsiselt Kreml asjasse suhtub.

Teiseks on Ukrainas selline poliitiline ja põhiseaduslik kriis, mille sarnast ei ole nähtud pärast sõdu endises Jugoslaavias. Janukovõtši ajal mandus ja kaotas usutavuse iga poliitiline institutsioon. Aastakümned halba valitsemist, korruptsiooni ja katastroofilisi riigiteenistusi on rahva usaldust riigi vastu murendanud, mis on üks põhjus, miks rahvas alguses Ida-Ukraina kõige vaesemates osades mässulisi toetas. USA peaks nõudma ennetähtaegseid parlamendivalimisi¹ ja pakkuma toetust institutsioonide ülesehitamiseks ning eriti keskvalimisi ja piirkondade vaheliste keeruliste suhete klaarimiseks.

Kolmandaks on Ukrainas geopolitiline ja julgeolekukriis, mis võib viia täieulatusliku sõjani. Selles suhtes on vaja kaht: esiteks pakkuda Ukrainale sõjalist väljajõuet, abi, relvastust ja varustust, et ta saaks separatistidest jagu; teiseks heidutada Venemaad.

Venemaa heidutamine, mitte ainult Ukrainas, vaid igal pool mujal, on üldse kõige raskem eesolev ülesanne. Venemaa

on osa maailmamajandusest ja osaleb maailma otsuste tegemisel alates kosmosest kuni veealuste mineraalideni. Teda ei saa niisama isoleerida ja eirata. Kuid see ei tähenda, et me ei saa Putini režiimiga äritsemist muuta kulukamaks.

/.../

Ma saan aru, et USA justiitsministeerium kahtlustab õigusega seda, kuidas Vene firmad maailma energiaturul tegutsevad. Tekkinud on suured kahtlused hindade kokkuleppimises, siseriingitehingutes, rahapesus ja muus kuritegelikus ning ebaseaduslikus tegevuses. Mu enda uuringud on näidanud, et need kahtlused on küllaga põhjendatud, kuigi nendest kirjutamine on Inglise laimuseadustest tulenevate kulude ja riskide tõttu raske. Kui ma uurisin varem nimetatud laimuasja tagamaid, kohtusin ma mitme potentsiaalse tunnistajaga, kes väljendasid hirmu oma füüsilise turvalisuse pärast, kui nad peaksid meiega koostööd tegema. Mida rohkem saab USA kriminaalõiguse süsteem vastutusele võtmise, tunnistajate kaitsmise ja kokkulepete saavutamise teel Vene gängsteririigi rahvusvahelistelt energiaturgudelt väljaajamiseks ära teha, seda turvalisemaks maailm muutub.

Järgmiseks peame uuesti ellu äratama oma infosõja võimed. Me võitsime külma sõja osalt sellepärast, et Nõukogude meedia valetas pidevalt, meie oma aga mitte. Nõukogude Liit üritas oma ühiskonda info vabast liikumisest ära lõigata. Meie seda ei teinud. Lõppkokkuvõttes andis Nõukogude taktika talle endale tagasilöögi.

Samamoodi nagu me oleme alahinnanud Venemaa energeetilise, rahalise ja sõjalise jõu potentsiaali, oleme liiga vähe tähelepanu pööranud ka informatsioonile. Venemaa propagandakanalid, nagu näiteks mitmekeelne RT, on hästi rahastatud ja end jõuliselt meie meediaruumi sisse surunud. Na loovad maailma sündmustest peent ja tõhusat paralleelnarratiivi, kus Lääs on paha, peavoolumõtlemine ebausaldusväärne ning Venemaa ise on ebaõigluse ja agressiooni ohver, mitte süüdlane.

Selle vastu võitlemiseks on vaja palju aega, raha ja tahtejõudu, kaasata olemasolevaid meediakanaleid, valitsust, vabaühendusi ja kampaaniarühmitusi. Me peame tegelema nii kaitse kui ka ründega. Me peame alustama Venemaa müü-

tide, vadele ja laimu ümberlukkamisega, rõhutades faktilisi ebatäpsusi ja väljajätte Kreml narratiivis ning näidates, kuidas ta kasutab väljamõeldud kommentaatoreid ja vandenõuteoreetikuid. Me peame ka hakkama uuesti looma usaldust ja tähelepanu, mis meile kunagi Venemaal osaks sai. Läände lugupidava ja heatahtliku suhtumise kokkuvarisemine Venemaal viimase 25 aasta jooksul on olnud strateegilises mõttes katastroofiline tagasimineku, mis on Lääne pealinnades täiesti märkamata jäänud. Pärast kommunismi langemist uskusid venelased, et me esindame vabadust, õiglust, ausust ja õitsengut. Nüüd arvavad nad, et me oleme viiruse majandussüsteemi silmikirjalikud, ahned, agressiivsed hoidjad.

Lõpuks peame uue elu sisse puhuma ka Atlandi allianssi. Sedamööda, kuidas hääbub mälestus Normandia rannikust, Berliini müüri kerkimisest ja langemisest ning eelmiste põlvete ohverdusest ja truudusest, jookseme tühikäigul. Ilma majandusliku, poliitilise ja kultuurilise ühisosa tunnetusest on ka Kreml oma jaga-ja-valitse-mängudes edukas. Selleks on uusi ja erakorralisi jõupingutusi vaja teha mõlemal pool Atlandit. Edward Snowdeni varastatud saladokumentidest tekkinud paljastused on Euroopas tekitanud hirmu, et Ameerika on isepäine ja pealetükkiv hegemoon. Tänavu kirjutasin ma raamatu „The Snowden Operation“ („Snowdeni operatsioon“), kus ma ründan „snowdenistasid“, nagu ma nimetan selle NSA ärajooksiku kaitsjaid, kes oma peaga mõelda ei suvatse. Ma usun, et meie luureteenistused toimivad reeglina hästi, tegutsevad seaduse piires ja meie riikide suureks kasuks. Kuid tehtud on palju kahju. Ajal, mil me peaksime oma transatlantilisi sidemeid taastama, närtivad need hoopis me silme ees, eriti mis puudutab eluliselt tähtsaid strateegilisi suhteid Saksamaaga. Transatlantilise kaubandus- ja investeerimispartnerluse leping (TTIP) pakub haruldast võimalust saada suur pilt. See on positiivne projekt, mis võib aidata taastada seda, mis hetkel näib nagu luhtalainud abielu.

/.../

Täispikkuses kõne www.maailmavaade.ee

¹ Ülemraada erakorralised valimised toimusid 26. oktoobril 2014. Toim

Rahvusvahelisest kohaolekust sõdivas Ukrainas OSCE näitel

Kuido Merits

endine diplomaat ja vaatleja Ukrainas

Kõige üldisemalt öeldes püüab Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE) konflikte ennetada, kriise ohjata ja aidata kaasa konfliktijärgsele taastustööle, sealhulgas inimõiguste tagamisele. Seda peamiselt mõningates Kagu- ja Ida-Euroopa, Lõuna-Kaukaasia ja Kesk-Aasia riikides, mille näitajad ei vasta paljuski demokraatlikele kriteeriumidele ja kus leidub probleeme ühes või teises valdkonnas. OSCE missioonid erinevad antud mandaatide poolest (alalised- ja vaatlusmissioonid, *field operations* jne) ja saavutustegi tase on olnud kõikum. OSCE on vahendanud regionaalsete formaatide – Transnistria konflikti lahendamise protsess (nn 5+2 protsess) või OSCE Minski grupp Mägi-Karabahhi konflikti rahumeelseks lahenduseks – kokkusaamisi. Vaatamata aastatepikkustele kõnelustele ei ole mainimisväärset edasilikumist saavutanud ja selle peapõhjus on Venemaa kui OSCE täisliikme tegevus või tegevusetus.

Mäletame hästi CSCE/OSCE Eesti missiooni, mis vaatamata Venemaa vastuseisule lõpuks 31. detsembril 2001 suleti ja mida OSCE tagantjärele näib nimetatavat edulooks. OSCE delegatsiooni missiooni lõppemine Eestis oli Eesti valitsuse ja eriti välisminister Ilvese üks peamisi prioriteete: „OSCE missiooni väljaviimine Eestist näitab maailmale, et me kuulume demokraatlike normaalsete riikide hulka. Missiooni Eestis olek oli sageli mitmete süüdistuste aluseks, nüüd ei ole võimalik meile ka formaalselt midagi ette heita.“

OSCE saabus Ukrainasse kauemaks

Ukraina puhul on riigi ehitamine läinud valulisemalt ja OSCE missioon tuli 1994. aastal Ukrainasse selleks, et jääda. Kuni 1999. aastani tegutseti Krimmis, edaspidi on OSCE kontor Kiievis kuni tänaseni ellu viinud kõige erinevamaid projekte. Ukraina kriisi eskaleerudes otsustas OSCE 21. märtsil 2014 asutada erivaat-

lusmissiooni Ukrainas (SMMU) ja saata esimesed 100 tsiviilvaatlejat kümnesse linna: Kiievisse, Lvivi, Ivanovo-Frankivskisse, Tšernivtssisse, Odessasse, Hersonisse, Harkivisse, Dnipropetrovskisse, Donetskisse ja Luganskisse. Nagu tavaks, tehti seda vastuvõtva riigi valitsuse palvel ja võeti vastu konsensuslikult OSCE alalise nõukogu poolt.

Tegelikult oli Ukraina soov, et OSCE vaatlejate mandaat laieneks ka Krimmile. Sama meelt olid kõik teised OSCE liikmesmaat peale Venemaa. Viimane tegi juba missiooni loomise otsusega ühinedes avalduse, et tuleb rangelt arvestada poliitilis-õiguslike realiteete, mis tulenevad sellest, et Krimmi Vabariigist ja Sevastopolist on saanud Venemaa Föderatsiooni lahutamatu osa. Tõepoolest, samal päeval – 21. märtsil – kirjutas Venemaa president Vladimir Putin pidulik tseremoonial Kremli alla konstitutsiooniseadusele Krimmi vastuvõtmisest Venemaa Föderatsiooni. OSCE sõjalisi vaatlejaid ei lastud poolsaarele juba märtsi algul – nende suunas tehti hoiautslaske – ning ammugi mitte hiljem. Seejuures näidati Vene telekanalite ilmeteadetes juba sel ajal Venemaa meteoroloogilist kaarti, mis lisaks Krimmile hõlmas ka Donbassi ja Harkivit.

OSCE missiooni eesmärkidena on kirjas aidata ja toetada Ukrainat, vähendada pingeid ning aidata kaasa rahule ja stabiilsusele. Samal ajal tuleb OSCE vaatlejail ja juhtkonnal järgida neutraalsuse põhimõtet. OSCE retoorika kohaselt on tegu konfliktiga, harvemini ka Venemaa-poolse interventsiooniga. Igatahes on püütud vältida igasugust organisatsioonipoolset seisukohavõttu ning kogutakse vastavalt mandaadile üksnes kõikvõimalikku infot julgeolekuolukorra kohta. Kuna Putini ja Venemaa juhtkonna sõnad ja Ida-Ukraina sündmused on ilmselgelt vastuolus ja OSCE vaatlejad on järjepanu teatanud Venemaalt raskerelvi transportinud kolonnidest separatistide kontrolli all olevatel aladel Ida-Ukrainas, siis on ka OSCE avaldused läinud julgemaks. OSCE Parlamentaarse Assamblee esi-

mees Ilkka Kanerva pidi novembri algul avalikult tõdema, et septembris Minskis sõlmitud relvarahukokkulepe on kiiresti kaotamas oma tähtsust Ukraina idaosas jätkuvate lahingute tõttu. Vaevalt et keegi varemgi üldse uskus püsivasse rahuvalvekokkuleppesse.

Nagu iga rahvusvahelise organisatsiooni puhul, on OSCE ja tema juhtkonna jaoks tähtis selle maine. Lõpuks on tegu maailma suurima regionaalse julgeolekuorganisatsiooniga, kuhu kuulub 57 liikmesriiki, nende hulgas USA. Missioonile on saadetud vaatlejaid enam kui 40 riigist. Tõeline saavutus oleks lepitada vastaspooli, kelleks on ühelt poolt Venemaalt saadetud võitlejad ja toetust saavad separatistid ning teiselt poolt Ukraina valitsusväed. Võimatu missioon?

Vaatlemine ei ole ohutu

OSCE jaoks on oluline laiendada missiooni Ida-Ukrainas ja plaanis on suurendada vaatlejate arvu 500ni või enamgi. Fookus on arusaadavalt suunatud Donbassi ehk isehakanud Donetsk ja Luganski rahvavabariiki. Siinkohal tuleb aga juttu teha turvalisuse küsimusest. Ei ole ju kellelegi saladus, et sealkandis käib juba märtsist saadik reaalne sõjategevus. Nii on missiooni juht, türklane Ertuğrul Apakan korduvalt teinud „konflikti osa-

4. detsember 2014 Basel, Šveits. USA välisminister John Kerry (vasakul) räägib Venemaa välisministri Sergei Lavroviga enne kahepoolset kohtumist, mis toimus pärast 21. OSCE Ministrite Nõukogu avaistungit Baseli messikeskuses.

pooltele“ üleskutseid tagada turvalised tingimused OSCE vaatlejaile tavapäraseks tegevuseks. Juttu on olnud ka sellest, et viia OSCE varustus ja sõidukid vastavusse riskantsete oludega – elude päästmiseks on vaja soomusautosid. Vaid imekombel ei ole hukkunuid rohkem kui üks Punase Risti töötaja, kes jättis elu oktoobri algul Donetskis.

Donbassis viibivad vaatlejad on enamikus sõjaväe- või politseitaustaga, kuid arusaadavalt relvastamata. Selleks et kohtuda kohalike partneritega ja uurida situatsiooni kohapeal, tehakse regulaarseid patrullisõite oma vastutusala linnadesse, küladesse ja piirile. Kolm meeskonda pidid üle elama pantvangistamise draama. Lühiajalisemaid vahistamisi on toimunud tunduvalt rohkem. Teadaolevalt juhtis Tõnis Asson oma meeskonnas korduvalt tähelepanu julgeolekuriskidele, enne kui neid neljakesi Donetskis oblastis vahistati. Seoses asjaoluga, et missioonil osalevad ka venelastest vaatlejad, on Ukraina kaitseministeerium viimasel ajal avaldanud selget rahuolematust – Mariupoli piirkonnast antavat edasi informatsiooni Ukraina vägede paiknemise kohta.

Miks mitte ÜRO rahuvalveväed?

Kuigi muu maailm on enamasti eelistanud Venemaa poolt väljakuulutamata sõda sõjaks mitte nimetada, ei saa keegi salata, et Ida-Ukrainas käib reaalne lahingutegevus. Humanitaarolukord sarnaneb mõneti sellele, mis toimus mõnes-

ki endises Jugoslaavia riigis. ÜRO on hoiatanud, et edasine sõjategevus viib massilise hävingu ja väljarändeni.

Juba aprilli keskel pöördus Ukraina presidendi kohusetäitja Turšinov ÜRO peasekretäri Ban Ki-mooni poole saata kümnesse Ida-Ukraina linna rahuvalvajad, kes viiksid koos Ukraina üksustega läbi terrorismivastast operatsiooni (ATO). Peasekretäri vastus oli selline, et praegusel hetkel ei tundu olevat kuigi praktiline Ukrainasse üksusi saata. Niikaua, kui meil ei ole selget mandaati Julgeolekunõukogult, ei saa ma teha midagi – „I can't take any action“, ütles Ban Ki-moon.

Loomulikult ei saa sellekohast Julgeolekunõukogu otsust tullagi, sest Venemaal on täisliikmena vetoõigus. Selle asemel nõudis Putin Ban Ki-moonilt ÜRO hukkamõistu Ukraina vägede jõukasutamisele „riigi kaguosa elanike vastu“. Süü lükatakse mõistagi Ukraina valitsusele, kelle tegevuse tõttu ei saavat ÜRO harta artiklit 7 kasutada ja ÜRO rahuvalvekontingendi loomine olevat ebarealistlik. Samal ajal on Venemaa jätkuvalt üritanud rahuvalve- või humanitaarmissiooni loori all Ukrainasse tungida. Nagu Gruusia sõjagi ajal kasutatakse avalikult terminit „rahuvalve“, selleks et varjutada Ukraina territooriumi hõivamist Vene üksuste poolt. Nii on Venemaa nõudnud ÜRO otsust saata Vene rahuvalvajad allatulistatud Malaisia reisilennuki rusude paika, mis asub separatistide kontrollitaval alal.

Scampix Iroonilisel kombel väljendas hoopis ÜRO muret ÜRO märgistusega helikopterite kasutamise pärast Ukraina vägede poolt Donetskis piirkonnas. Venemaa oli avaldanud sellekohase protesti. Tegu oli ÜRO-le liisitud helikopteritega, mis läksid kasutusse, kuna Ukraina otsustas oma inimesed ÜRO missioonidelt tagasi kutsuda.

ÜRO sinikiivrite saatmine aitaks kahtlemata vähemasti vähendada kohalike elanike kannatusi Ida-Ukrainas. Kiiev saaks rohkem tegelda riigi majandusega ja koondada kaitseväge ridu. Putinil oleks võimalus „nägu kaotamata“ tagasi tõmbuda ja isegi lasta oma propaganda-masinal Ida-Ukraina olukorda serveerida Venemaa võiduna. Paraku on sellise steenaariumi puhul tegemist selge soovmõtlemisega. Novorossia loomise plaan näib endiselt püsivat täies jõus.

Lõuna-Ukraina kui „pehme kõhualune“

Viibisin OSCE vaatlejana Hersonis maist kuni septembri lõpuni. Suve jooksul oli elanike hinnang selline, et olukord Hersoni oblastis on rahulik, kuid sinna juurde lisati sageli fraas „siiamaani rahulik“. Septembris muutus üldine õhkkond seoses lahingutegevuse hoogustumisega Kagu-Ukrainas ja ohuga Mariupolile tunduvalt ärevamaks. Seejuures ei oodata separatistlike jõudude pealetungi mitte niivõrd Mariupoli suunast, mis jääb mitmesaja kilomeetri kaugusele, vaid palju lähemal asuvast Krimmist. Ukraina andmetel oli juba juulis Krimmi territooriumile koondunud vähemalt 23 000 sõjaväelast ja väeüksuste võimsus võib vaid suurenedada. Hersoni linna ja oblasti kaudu läheb juba otsetee Mkolajjevisse ja sealt edasi Odessasse.

Ukrainlaste suhtumine OSCE vaatlejatesse on olnud valdavalt sõbralik, vähemalt väliselt. Kohalikud ametiisikuid ei väsi kordamast, et juba rahvusvahelise kohaloleku fakt on oluline nagu seegi, et Ukraina olukorra vastu tuntakse huvi, mis omakorda aitab kaasa objektiivse pildi esitamisele. Laias laastus on aga rahvuslikult meelestatud ukrainlased Lääne reaktsioonides pettunud. Nii mõnigi neist teatab resolutselt, et vaid NATO vägede tulek Ukrainasse võiks tuua lahenduse, saades seejuures isegi aru, et see soov on ebarealistlik. ■

Soometumine ei ole Ukraina jaoks lahendus

James Kirchick
ajakirjanik

Ukraina kriisil võib olla sarnasusi külma sõjaga. Ka siin on Vene tankid üle teise riigi piiri veerenud. Kesk- ja Ida-Euroopa riigid kardavad avalikult Moskva revanšistlikku ja imperialistlikku välispoliitikat. Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon, mille kohta kunagi ammu ennustati, et see läheb „kas väljapoole oma territooriumi või pankrotti“, on ühe vana vastase heidutamises leidnud uue eesmärgi. Moskva, Brüsseli ja Washingtoni liidrid hoiatavad Ida-Lääne ideoloogilise konflikti eest. Otsekui mingisuguse *déjà vu* vaimus räägivad praegused külma sõja asjatundjad taas kunagisest ebamäärasest mõistest „soometumine“.

See harilikult halvustavalt mõeldud sõna tähistab nähtust, kus suure ja agressiivse riigi väike naaberriik lepib iseseisvuse säilitamise nimel oma suveräänsuse piiramisega, eriti välispoliitika vallas. Sõna on tulnud Soome neutraalsuspoliitikast, mida Soome ajas külma sõja ajal. Vastutasuks selle eest, et Soome ei ühinenud NATOga ja teiste Lääne institutsioonidega, nagu näiteks Euroopa Majandusühendus (Euroopa Liidu eelkäija), sai Soome nautida vabadust, millist Nõukogude vabariigid või selle kommunistlikud satelliitriigid ei tundnud. Selle poliitika kaitsjad väidavad, et tänu sellele sai Soome, kellel on kõigest viis miljonit inimest ja ligi 1300 km pikkune piir Venemaaga, püsida õitsva, vaba ja demokraatliku riigina, kus on turumajandus ja valitud parlament, säilitades samas head suhted nii Moskva kui ka Läänega. Kui Nõukogude Liit oli selle korraldusega rahul, siis mitmeid Lääne vaatlejaid see häiris, kuna selles nähti kommunismivaba Euroopa jaoks ohtlikku ennet. 1980. aastal oma riigi välispoliitikat kaitstes kurtis Soome endine diplomaat Max Jakobson, et epiteet „soometumine“ on „nagu mainemõrv“, mis peab „tähistama alandlikku allumist Nõukogude domineerimisele“.

Aastakümneid pärast seda, kui see termin näiliselt unustusehõlma vajus, on „soometumine“ tegemas *comeback*’i kui võimalik lahendus Ukraina jaoks, mis sarnaselt Soomega on Euroopa idaosas Venemaa kõrval asudes delikaatses geograafilises olukorras. Viimaste kuude jooksul on Soome mudelit Ukrainale soovitanud lausa kolm välispoliitika tarka. Esimesena kunagine USA riikliku julgeoleku nõunik Zbigniew Brzezinski. Veebruaris kirjutas ta Financial Times’is, et Lääs peaks Ukrainale pakkuma „Soome varianti“, mis peaks tähendama „lugupidavaid naabrisuhteid, ulatuslike majandussuhteid nii Venemaa kui ka ELiga, kuid mitte mingit ühinemist sõjaliste liitudega, mida Moskva peab enda vastu suunatuks – laiendades samas oma sidemeid Euroopaga.“

Järgmisel kuul, pisut üle nädala enne seda, kui Venemaa annekteeris Krimmi, arvas USA endine välisminister Henry Kissinger Washington Post’is, et Ukraina peaks eeskujuna võtma Soomest, mitte vastanduma Venemaale. „Selle riigi tulises iseseisvusesoovis ei ole kahtlust ja ta teeb Läänega koostööd enamikus valdkondades, kuid väldib hoolikalt institutsioonilisi vastuolusid Venemaaga“, kirjutas Kissinger.

Üks viimatisi „halle kardinale“, kes Ukraina kriisi lahenduseks soometumist pakub, on Washington Post’i kolumnist David Ignatius. Nii kirjutas ta, et president Vladimir Putin „võib olla valmis aktsepteerima Ida ja Lääne vahel neutraalset riiki, mis tunnustab Venemaa ajaloolisi huvisid“. Ignatius oli enda kätte saanud välisministeeriumi dokumendisakonna salastamata uurimuse, kus küll otse ei ole öeldud, et Ukraina olukord on võrreldav Soome omaga, kuid mis paistab siiski olevat koostatud just seda võrdlust silmas pidades. „Selle poliitika edukus Soome perspektiivist ja selle eelised Lääne jaoks on ajaloolises mälus suures osas kustunud“, teeb ajaleht järelduse, mida saab ainult pidada positiivseks hinnanguks soometumisele.

Venemaa ametlik seisukoht selles debatis – niivõrd, kuivõrd seda oletada saab – paistab samuti olevat, et Soome võiks Ukrainale olla positiivne eeskuju. Märke selle kohta, et Moskva soovib Ukrainale mingil uuel kujul soometumist, leiab ühest hiljutisest välispoliitikateemalisest kirjutisest, mille autor on Venemaa välisministeeriumi diplomaatiaakadeemia asepresident Aleksander Lukin. Ukraina kriisi võimalikest lahendustest kirjutades viitas ta Austria ja Soome „neutraalsusele“, mis tema väitel „ei õõnestanud külma sõja ajal sugugi nende riikide demokraatlike süsteeme või üldist Euroopa-suunitlust“. Nagu toona, kui Nõukogude Liit tõi Soomet näiteks selle kohta, millised võinuksid tema arvates olla ka teised kommunismivabad riigid (s.o allaheitlikud ja neutraalsed), tahab Venemaa ka täna panna Läänt uskuma, et Ukraina nn soometumise korral säilib selle riigi iseseisvus ja et samas on Venemaale tagatud selle enda „huvid“. Lukini sõnukasutades eeldab see argument, et soometumine ei „õõnestanud“ ei Soome demokraatiat ega selle Lääne-suunitlust. Mina väidan, et soometumisele tagantjärele lisatud lihvi kasutatakse ühe ajaloolise müüdi loomiseks. See on venelaste jaoks poliitiliselt kasulik allegooria, mida jutlustades saab hoida Ukrainat oma „privilegeeritud huvifääris“ või selle ebaõnnestumise korral Euroopa ääreala nurriigiina.

Scanpix

Soome president Urho Kekkonen (vasakul) ja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei peasekretär ning Ülemnõukogu Presiidiumi esimees Leonid Brežnev pärast Vene–Soome dokumentide allkirjastamist Kremliis.

Soometumise pooldajad peavad seda Ida ja Lääne vahele jäänud riigi puhul kõige mõistlikumaks ja realistlikumaks lahenduseks. NATOsse Ukrainal vaja astuda ei ole, väidavad nad, mida Moskva peaks pealegi „provokatiivseks“. Kiiev peaks selle asemel hoopis oma neutraalsust rõhutama ja selle eest Moskvalt vastutasuks julgeolekugarantiisid nõudma. Ühele sellisele garantiile (Budapesti memorandum) kirjutas Kiiev alla just 20 aastat tagasi, loobudes suurest osast oma tuumaarsenalist – ainult selleks, et näha, kuidas Venemaa seda lepet Krimmi annekteerimisega ja separatistide toetamisega jõhkvalt rikub. On arusaadav, et ukrainlased suhtuvad venelaste lubadustesse kainemalt kui Lääne neutraalsusepooldajad.

Soometumine on Ukraina jaoks halb soovitus mitmel tasandil. Esiteks mõistetakse ja tõlgendatakse seeläbi valesti Soome kogemust – kas alatähtsustades või lausa eitades kulusid, mida see poliitika tõi endaga kaasa Soome demokraatia jaoks. Soometumise pooldajad alahindavad ohtu, mida see tähendas Euroopale või-

maliku eeskujuna Venemaa surve ja mõju suhtes tundlike riikide jaoks. Pealegi on neutraalsuse pealesurumine Ukrainale ränk moraalne kapituleerumine võõrriigi agressiooni ees. ELi ja NATOga liitumise välistamine Ukraina jaoks raputaks Euroopa külma sõja järgse julgeolekukorra lepingulisel alustalasid, mis näevad ette, et riikidel on õigus valida ise ja ilma võõrriikidepoolsete hirmutamiste ja ähvardusteta, milliste poliitiliste ja julgeolekuliitudega nad ühinevad.

Soometumise praegune roosiline tõlgendus põhineb kolmel vale-eeldusel. Esimene neist lähtub sellest, et soometumise kui strateegia mõtlesid kavalad soomlased ise välja, mitte seda ei surunud neile peale Nõukogude Liit. Teine ütleb, et tulemuseks oli Soome neutraalsus, mis tähendab poliitilist keset Ida ja Lääne vahel, kuigi tegelik olukord oli hoopis teistsugune: tegemist oli Nõukogude Liidu okupeeritud satelliitriikidele pealesurutud alluvuse pehmemal vormiga. Kolmas on arusaam, et kui palju iganes Soome kaotas oma välispoliitilist auto-

noomiat, sai ta säilitada terve, Lääne stiilis ühiskonna ja valitsemiskorra.

Väljapoole paistis Soome kogu külma sõja ajal kui eeskujulik sotsiaaldemokraatlik riik, kus oli lubatud paljud erakonnad, (võib-olla liiga) sagedased valimised ja vaba ajakirjandus. Kuid tegelikkus selle kaunilt iseseisva riigi pildi taga oli palju keerulisem. Kunagise Tsaari-Venemaa suurvürstiriigina sai Soome iseseisvaks 1917. aasta detsembris, kui Venemaal valitses bolševistliku revolutsiooni kaos. Teise maailmasõja ajal tõrjus Soome kaks korda Nõukogude Liidu sissetungi oma territooriumile, kaotades 100 000 meest ja 10% oma territooriumist, kuid säilitades lõpuks ikkagi oma iseseisvuse. Tänu sellele tohutule ohvrile pääses Soome saatusest, mis tabas hiljem kõiki teisi Venemaaga piirnevaid riike, kes kõik toodi jõuga kommunistlikkuse blokki.

1948. aastal kirjutas Helsingi Moskva-ga alla „sõprus-, koostöö- ja vastastikuse abistamise lepingule“, mis määras järgnevateks aastakümneteks kindlaks

„soometumise“ tingimused. Kuigi Nõukogude Liit tunnustas lepingus Soomet kui „iseseisvat riiki“, oli Soome kohustatud tegema Nõukogude Liiduga sõjalist koostööd, kui „Saksamaa või selle liitlased“ (diplomaatiline eufemism NATO kohta) peaks üritama Soome kaudu Nõukogude Liitu sisse tungida. Juba enne selle lepingu sõlmimist näitas Soome oma Nõukogude-meelsust sellega, et keeldus hädavajalikust abist Marshalli plaani alusel, võttes eeskjuu teistest idabloki maadest, keda Venemaa survestas palju konkreetsemalt.

1948. aasta vastastikuse abistamise leping lõi aluse nn Paasikivi-Kekkoneni doktriinile. See on oma nime saanud Soome presidentide Juho Paasikivi ja tema järglase Urho Kekkoneni järgi, kes püüdsid ennekõike säilitada Soome neutraalsust rahvusvahelises poliitikas. Kekkonen, kes oli Soome president aastatel 1956–1982 ja kellega soometumise mõiste on kõige lähemalt seotud, kasutas selle poliitika säilitamiseks erakordseid ja mõnikord isegi salakavalaid ja autokraatseid võtteid. Diktaatoritele omases keeles väitis Kekkonen korduvalt, et Soome püsijäämine iseseisva riigina sõltub tema kõvast käest ja et ainult tema on suuteline hoidma Nõukogude Liiduga terveid suhteid. See, et ta väitis järjekindlalt, et ta on asendamatu ja ainus, kes suudab ära hoida Soome okupeerimist Nõukogude Liidu poolt, tõi endaga tema ametiaja alguses kaasa kaks poliitilist kriisi, mis kahjustasid pikas perspektiivis Soome demokraatiat.

1958. aasta parlamendivalimiste tulemusel moodustas Soome sotsiaaldemokraatide tuliselt antikommunistlik juht Karl-August Fagerholm valitsuse, kust Soome kommunistid välja jäeti. Protestiks kutsus Nõukogude Liit oma suursaadiku tagasi, lõpetas mitmed impordilepingud Soomega ja peatas kaubanduslääbirääkimised. Nõukogude Liidu peaminister Nikita Hruštšov kutsus Kekkoneni Moskvasse, kus ta pakkus viimasele, „tahtmata Soome siseasjadesse tungida“, et Soomel peaks olema „hästi tasakaalustatud valitsus“. Fagerholm sai vihjelt aru, astus tagasi ning tagasi Helsingisse tulnud, moodustas Kekkonen uue valitsuskabineti, mis oli Moskvale rohkem mookamööda. See intsident, mille Hruštšov tituleeris „öökülmaks“, lõi pretsendi edasisteks Nõukogude Liidu poolseteks

sekkumisteks Soome siseasjadesse. On tähtis märkida, et kogu selle kriisi ajal ei ähvardanud Nõukogude Liit kordagi jõu kasutamise ega andnud ka muud märki, et ta kavatseb seda teha. Kuid Nõukogude Liidu nõudmistele allumine sobis hästi kokku Kekkoneni enda poliitilise agendaga, kuna nii sai ta lahti oma poliitilisest vaenlasest Fagerholmist. 1958. aasta valimised lõid edasisteks Nõukogude-poolseteks sekkumisteks Soome asjadesse halvaendelise pretsendi, kuivõrd Kekkonen kasutas seda „Moskva kaarti“ kogu oma pika poliitilise karjääri ajal. Sealpeale oli Moskval Soome valitsuse moodustamise küsimuses sisuliselt vetoõigus.

Kõigest kolm aastat hiljem korraldas Kekkonen väidetavalt Nõukogude Liidu toel selle, et ta uuesti presidendiks valiti. 1961. aasta oktoobris, s.o kaks kuud pärast seda, kui Nõukogude Liit oli ühepoolselt püsti ajanud Berliini müüri, saatis Moskva Soomele diplomaatilise noodi, nõudes 1948. aasta lepingu alusel Lääne-Saksamaalt lähtuva suurenenud sõjalise ohu tõttu koheseid sõjalisi konsultatsioone. See „noodikriis“, nagu see hiljem tunduks sai, oli mõeldud Kekkoneni toetamiseks, keda Hruštšov eelistas selle Nõukogude-vastasele oponendile, keda toetas Soome parlamendi Eduskunta kuuest erakonnast moodustatud koalitsioon. Kekkonen kasutas Nõukogude Liidu nooti hirmutamiseks, väites et ainult tema oskab delikaatseid suhteid Nõukogude Liiduga ohjata. Venemaalt tagasi tulles andis Kekkonen teada, et teatavad Nõukogude-vastased poliitikud peaksid riigi hüvanguks tagasi astuma. „Kui nad poliitiliselt arenilt lahkuvad“, jutlustas Kekkonen, „teavad nad, et nad täidavad iga kodaniku kõige kõrgemat kohust – kaitsta oma isamaa julgeolekut“. Nii peitiski Kekkonen võõrriigile allumise rahvuslike värvide taha. Tema oponent langes kohe valimistelt välja.

Täni ei ole selge, kas 1948. aasta lepingu alusel konsultatsioonide nõudmine oli Hruštšovi või Kekkoneni idee. Kuid kumb see ka ei olnud, Nõukogude Liidule sobis Kekkoneni võimulejäämine hästi ja 1960. aastate keskpaigaks oli sellest Soome presidendist sisuliselt saanud valitud autokraat. 1973. aastal pikendas Eduskunta Moskva õhutusel vastuvõetud erakorraliste seaduste alusel Kekkoneni kuueaastase ametiaja kümneaastaseks,

mis on demokraatlikus maailmas üks pikimaid. (Üks Kekkoneni ajastu häirivalt naljakas mälestus on video, kus näidatakse hääle lugemist 1978. aasta presidendivalimistel, mille mõistagi võitis ülekaalukalt Kekkonen.) Kui Kekkonen 1981. aastal lahkus, oli ta president olnud järjest 26 aastat ja oleks seda ilmselt veel kauemgi teinud, kui tervis ei oleks segama hakanud. Oma 1992. aastal ilmunud raamatus, mille aluseks olid Nõukogude arhiividest leitud materjalid, väidavad Christopher Andrew ja KGB ülejooksik Oleg Gordijevski, et venelased pidasid Kekkoneni oma tipp-välisvaraks. Vastutasuks sai Kekkonen Lenini rahupreemia. Ta on ainus Lääne liider, keda on sel moel kunagi autasustatud.

Nõukogude surve oli niivõrd tugev, et Soome poliitikud Kekkoneniga eesotsas hakkasid käituma, nagu oleks neid valinud NLKP KK Poliitbüroo, mitte Soome rahvas. (Kogu Kekkoneni ametisoleku ajal kritiseeris teda avalikult ainult käputäis Soome autoreid. Riigi kohta, mida ta valitses, kasutati sõnu nagu „Kekkolandia“, „autokraatlik“, „ebademokraatia“ ja „mingisugune monarhia“.) Soov N Liidule meeldida, et Soome poliitikas edukas olla, oli nii suur, et igal poliitikul pidi olema oma *kotiryssa* (sõna-sõnalt „koduvenelane“), keda oli Nõukogude Helsingi suursaatkonnas alati küllaga. Soome poliitikud, kes seda mängu kaasa mängimast keeldusid, pidid tagajärgede eest maksma. 12 sellist tegelast, keda nende Nõukogude-vastumeelsuse pärast nimetati „mustaks tosinaks“, said sisuliselt valitsuskeelu. „1960. aasta lõpus ja 1970. aastatel hakkasid poliitikud oma usutavust ja meelsust üha rohkem defineerima selle kaudu, millised olid nende suhted Moskvaga ja kuidas Nõukogude ametnikud neisse suhtusid, mitte selle kaudu, millise mandaadi olid neile andnud nende valijad,“ ütleb Jason Lavery, kes on Oklahoma State University õppejõud ja Soome ajaloo ekspert. „Ja just see on minu arust see, millest N Liidu aegse Soome poliitika varjukülgede puhul aru ei saada. Suures osas olid selles soomlased ise süüdi, kes oma sisepoliitilised probleemid ise endale kaela rääkisid.“

Järgneb Maailma Vaade nr 25 ■

Suur sõda on veel ees

Intervjuu Juri Felštinskiga. Küsis Aleksandr Kurilenko.

USAs elava vene ajaloolase Juri Felštinski intervjuu Kiievi venekeelsele ajakirjale Biznes, mida ajakirja toimetuse keeldus avaldamast.

Hiljuti külastas Vladimir Putin Venemaa poolt annekteeritud Krimmi. Kuidas mõista seda visiiti ja Putini retoorikat, et Venemaa armee relvatakse kõige eesrindlikuma tehnika-ga, kusjuures need relvad kuuluvad strateegilise ründerelvastuse hulka?

Putin valmistub suureks sõjaks. Pärast Krimmi okupeerimist 2014. aasta märtsis jagunes maailm optimistideks ja pessimistideks. Esimesed arvasid, et Putin piirdub vaid Krimmiga. Teised – et Krimm on ainult algus, esimene samm pikal teel, mille Putin on Venemaa jaoks kavandanud. Kahjuks anti Krimmi poolsaar ära lahinguta. Siis rõõmustasid Venemaa, Ukraina ja ka maailm, et kõik toimus ohvriteta. Ainus, mida me tookord Euroopa ja Ameerika liidritel kuulsime, oli: las Putin ütleb, et Krimmiga kõik piirdubki, ja me elame sõpruses endistviisi edasi. Selle asemel teatas Putin kogu maailmale, et saabunud on aeg parandada 1991. aasta ajaloolised vead, mille tagajärjel lagunes Nõukogude Liit. Just seda meloodiat – ajalooliste vigade parandamisest – kuuleme nüüd eri variantides; selle lauluga me ärkame ja õhtul uinume samaga. Hommikul ärgates vaatame kohe internetist, kas Vene väed on juba Krimmi tunginud või veel mitte. See ongi reaalsus, mille lõi Putin 2014. aasta märtsis.

Krimmi hõivamine eduka välksõjaga kut-sus esile eufooria Venemaal ja peapöörituse edusammudest Putinil endal. Kõik, mis toimus hiljem Donbassis, Luganskis ja isegi Odessas, tulenes ühest küljest Putini strateegilisest plaanist parandada 1991. aasta ajaloolised vead, teisest küljest aga Ukrainale kuuluva Krimmi ilma vastupanuta ära andmisest. Krimmis tõepoolest välditi verevalamist. See-eest on Ukrainal nüüd koormaks tuhandeid ohv-reid nõudnud sõda riigi idaosas ning see sõda ähvardab Vene-Ukraina sõjast sujuvalt üle kasvada maailmasõjaks.

On see vältimatu?

Maailmasõda? Ei, ei ole vältimatu. Praegu on sõjaeelne aeg – mitte Venemaa ja Ukraina jaoks, sest nad juba sõdivad, vaid ülejäänud maailma jaoks. Sõda on alati võimalik vältida. Ajaloos on ilmselt osatud vältida palju suuri sõdu ja seepärast ei tea me neist midagi. Need sammud, mida Venemaa praegu teeb, ei toeta aga suure sõja vältimist. Küsimus ei ole ainult Krimmis või Donbassis ja Luganskis, vaid kogu Euroopas. Venemaa korraldab sõjalisi õppusi kõigis oma piiritsoonides Kuriilidest Kaliningradi oblastini, Mustast merest Läänemere-ni. Ühepoolselt annuleeritakse tehnilist laadi kahepoolsed sõjalised kokkulepped ja keegi ei pööra sellele isegi tähelepanu. Näiteks 2014. aasta 5. mail, Ida-Ukrainas toimuvate kokkupõrgete käras, murdis Venemaa valitsus ühepoolselt 2001. aastal sõlmitud kokkulepet Leeduga, mis nägi ette täiendavad abinõud vastastikuse usalduse tagamiseks. Selle kokkuleppe järgi oli Vene pool kohustatud jagama Leeduga informatsiooni oma sõjalise võimsuse kohta Kaliningradi oblastis ja koos Leeduga läbi viima sellekohast sõjalist inspekteerimist. Leedu on omalt poolt täitnud kõiki selle kokkuleppe tingimusi ega ole andnud põhjust leppe lõpetamiseks. „See Venemaa samm näitab tema soovimatust kindlustada riikidevahelist usaldust ja seda võib lugeda veel üheks märgiks vastastikuse usalduse ja julgeolekusteemi lõhkumisel Euroopas,“ on öeldud Leedu kaitseministeeriumi avalduses. Pange tähele, me räägime Kaliningradist, s.o Venemaa kõige läänepoolsemast nurgast. Ühitage see Putini viimase kõnega võimsa sõjalise platsdarmi loomise kohta Krimmis ja te mõistate, et tegemist on kahe platsdarmi loomisega Vene armee tulevase pealetungi kindlustamiseks: lõunas Krimmis ja läänes Kaliningradi oblastis. Lisage sellele Vene vägede koondamine Ukraina piirile, ühised sõjalised õppused Valgevenega, reservväelaste kutsumine suvistele õppustele, reservistide õppustele kutsumise aja ja õppuste sageduse seaduse muutmine, Rogožini nimetamine sõjatööstuse koordineerijaks ja pidev kaitse-eelarve kasvatamine, Kremli ja Putini lähikondlase Žirinovski häbi-

tu retoorika ning te taipate, et kõik see viitab Venemaa valmistumisele maailmasõjaks. Venemaa valmistumist sõjaks ja isolatsiooniks näitavad ka tema „vastumeetmed“ Euroopa ja USA sanktsioonidele.

Venemaa teab, et pärast täismahus sõjategevuse alustamist sattub ta maailmas absoluutsesse isolatsiooni ning teebki praegu avalikult ja aktiivselt ettevalmistusi isolatsiooniks ja tsiviliseeritud maailmaga sidemete katkestamiseks. Katkestatakse krediidi alusel toimuvad gaasitarned, keelatakse välismaiste toidukaupade sissevedu, et Venemaa lülituks ümber ja hakkaks ennast tasapisi ise ära toitma, et vältida äkki puhkevat kaubanälga. Kremlile lähedalseisvad struktuurid nagu Lukoil hakkavad müüma välismaiseid aktsiaid. Ma ei räägigi siin Kremlile lähedastest „eraisikutest“: nemad valmistuvad sõjaks juba ammu. Näiteks Timtšenko müüs oma aktsiad maha juba päev enne esimeste sanktsioonide kehtestamist. Kõige selle taustaks olid Vene strateegiliste pommitajate taasalanud piiririkumised NATO riikide õhupiiridel. Seda ei ole juhtunud Brežnevi aegadest alates. Need on ettevalmistused sõjaks mitte ainult Ukrainaga, vaid terve maailmaga. Ukrainast sai lihtsalt selle sõja esimene rinne.

Suurt sõda alustada ei ole ju mõistlik?

Muidugi pole see mõistlik. Mitte ükski sõda alustanud valitseja või väejuht ei ole arvanud, et ta on alustanud suurt sõda, ammugi pole ta arvanud, et alustas maailmasõda. Kui sõja tulemus oleks olnud ette teada, ei oleks ühtegi sõda alustatud. Võtame näiteks Esimese maailmasõja: see oli üldse üks arusaamatus. Euroopa raius läbi oksa, mille peal ta mugavalt istus. Euroopa poliitiliselt kaardilt kadusid sellised impeeriumid nagu Venemaa, Saksamaa ja Austria-Ungari, võitjate Prantsusmaa ja Suurbritannia inimkaotused olid suuremad kui Teises maailmasõjas. Sellest „võidust“ ei suutnudki nad toibuda. Ja kõik see juhtus ühe troonipärija tapmise pärast Serbia terroristi käe läbi. Maksti kätte ühe troonipärija eest, pühkides minema Mandri-Euroopa kõik monarhid. Oli see siis mõistlik? Absoluutselt ebamõistlik.

Scanpix

Valgevene lennukiväe eritiüksused tegemas eliitsõdurite katseid. 11. aprillil 2014 tegid Valgevene sõdurid lõpuksamit Valgevene Siseministeeriumi väljaõppekeskuses Volovštšina küla lähedal.

Möödus sada aastat. 2014. aasta märtsini elasime me Euroopas jällegi mugavalt, mõnusalt, rahus. Turumajandus toimus, üha rohkem hakkasid avanema piirid. Tänu kõrgetele nafta- ja gaasihindadele maailmaturul, tänu sellele, et Vene firmad läksid börsile ja hakkasid kaupleva oma aktsiatega, tänu piiramatute krediidivõimaluste abil ülemaailmse majanduse osaks muutunud Vene suur- ja keskmisele kapitalile muutus Venemaa vaesest nõukogulikust riigist 2014. aastaks edukaks ja rikkaks maaks ning venemaalased ise jõukateks kodanikeks. Ainult elada ja ole. Neil inimestel, kes Venemaal võimu olid haaranud (kõik endisest KGBst), olid aga hoopis teised ülesanded kui vene rahva heaolu tagamine. Praegu alustab Putin seda teed, mille Hitler ja Stalin aastatel 1938–1945 läbi käisid, aga samuti nagu Austria-Ungari 1914. aastal, nagu Saksamaa aastatel 1938–1939, ei mõista Putin ja tema lähikond, et nad on alustanud suurt sõda. Praegu on kolmanda maailmasõja teadvustamist Putini ülesandel alustanud Žirinovski, kuid ainult selleks, et hirmutada meid maailmasõja puhkemise perspektiiviga, mitte ise „kolmanda“ puhkemist teadvustades. Ta loodab maailma kapituleerumisele.

Mida on tarvis teha, et sõda ära hoida?

Alustame sellest, mida Ukraina pool oleks pidanud tegema 2014. aasta märtsist juunini ja mida nad ei teinud. Juba esimesest päevast alates oleks tulnud öelda, et Venemaa alustas Ukraina vastu sõda. Alles praegu, ümberlukkamatute faktide ja sündmuste surve all tunnustavad mõned valitsuse liikmed aeg-ajalt, et praegused sündmused võivad viidata sõja alustamisele Ukraina vastu. Sõda aga käib juba viiendat kuud. Ja valitsus ei ole seda oma rahvale veel öelnud. Rahvas peab sellest ise aru saama. Küsimuse sõjalist poolt – Krimmi pärast oleks pidanud võitlema – ei hakka me siin üldse arutamagi. Iseenesest mõista oleks Krimmi eest tulnud sõdida, sest Krimmi ohvrite vältimise maksab Ida-Ukraina nüüd rohkem kui kümnekordselt kinni.

Armeed ei ole ja seda ei ole võimalik ka kiiresti luua. Raha ei ole ja kiiresti seda ei leia, see on samuti selge. Järelikult ei ole võimalik ka relvi osta. Vene propagandistlikud telekanalid, mis levivad üle kogu Ukraina, oleks aga ometi saanud sulgeda? Selleks ei ole tarvis ei raha ega armeed. Selleks oleks vaid olnud tarvis mingitki ettekujutust toimuvast ja

(andke andeks!) ka ajusid. Miks tehakse seda alles praegu, viis kuud hiljem, kui Ukraina idaosas käib juba sõda? Miks üldise rahapuuduse foonil maksti Venemaale välja 786 miljonit dollarit eelnevalt tarnitud gaasi eest, kui Jatsenjuki samal ajal korduvalt teatas, et Venemaa röövis Krimmi okupeerides suure summa eest Ukraina gaasi? Kes andis käsu see summa Venemaale välja maksta? Kuidas seda mõista – kas see oli rumalus või riigireetmine? Miks ei ole alustatud selle kuriteo uurimist? Kui te mulle nüüd ütlete, et Venemaa ei maksnud selle 786 miljoni dollari eest pistist, siis ma teid ei usu. Ma mäletan, millist kampaaniat Vene massimeedia tegi selle raha kättesaamiseks. Putin-Medvedev-Miller ei lahkunud 786 miljonit nõudes üldse teleekraanidelt – nii tähtis oli nende jaoks see raha, et jätkata sõda Ukrainas. Ja selle asemel, et kasutada seda raha oma kaitsevõime tugevdamiseks, andis Ukraina selle Venemaale sõja jätkamiseks iseenda vastu.

Niisiis oleks võinud märtsist juulini paljudgi ära teha mitte raha kulutades, vaid hoopis kokku hoides. Ukraina sõjalised, diplomaatilised ja poliitilised võimalused on kahjuks piiratud, kuid senikaua, kui Ukraina ei ole avalikult tunnistanud,

et tema vastu on alustatud sõda, ei tule NATO appi. Miks peaks NATO appi rututama, kui ukrainlased sõdivad separatistidega, mitte Vene armeega? Mis puutub siia NATO, mis puutuvad siia USA ja Euroopa? Saage ise hakkama, kui need on teie oma vastupanuvõitlejad.

Te teate väga hästi, et need ei ole „vastupanuvõitlejad“ ega ka „separatistid“ ja nad ei ole kohalikud. Just nii tulebki öelda, et see oleks selge Ukrainal ja väljaspool Ukrainat.

Ukraina valitsuse tegevuses ei ole mingit järjepidevust. Kui Venemaa on agressor, siis miks arutatakse „humanitaarabi“ üle? Kas lasta seda üle piiri või mitte? Võtta see vastu või mitte? Viia läbi tollikontroll või mitte? Kus on enne nähtud, et riik, kelle vastu on alustatud agressiooni, saaks agressorilt humanitaarabi? Vastus on selge: mitte vastu võtta, mitte üle piiri lubada, mitte teha tollikontrolli, võrdsustada see aktsioon vaenlase tungimisega oma riigi territooriumile ja hävitada. Millised saavad siin veel olla küsimused ja kahtlused? Kas poolakad said kunagi Hitlerilt humanitaarabi? Isegi NATO teatas, et loeb 280 veokist koosnenud „humanitaarabi kolonni“ sisetungiks Ukrainasse. Ukrainlased aga arutavad, mis võib veokites olla: kas toiduained lastele või midagi muud ja miks on nad pooltühjad? Mis nendes on või miks on nad pooltühjad, mis vahet sellel on? Tasuta juustu saab ainult hiirelõksust. 280 KAMAZi konvoi ongi teie hiirelõks koos tasuta juustuga. Kui nad oleksid öelnud seda avalikult ja teatanud, et kui kolonn peaks tungima Ukraina territooriumile, siis see hävitatakse, oleks diskussioonil „humanitaarabist“ olnud lõpp. Venemaa tahab aidata Ida-Ukraina elanikke? Las viib oma väed Ukrainast välja ja lõpetab tulistamise, siis poleks humanitaarabi tarviski.

Praegu on Moskva valmis kasutama kõiki võimalusi, et Ukrainasse tungida. On väga tähtis, et ukrainlased mõistaksid kahte asja. Esiteks ei eksisteeri võimalust mitte sõdida. Teiseks, üksinda Ukraina püsima ei jää. Tuleb töötada selle nimel, et saada võimalikult suur toetus Euroopalt ja Ameerikalt. See on valitsuse kõige tähtsam poliitiline ülesanne. Kahjuks on Euroopa ja Ameerika meelestatud nii, et kuni veri ei voola, ei ole toimuv kellegi asi. Lääne struktuurid ei tööta „kiirabi“ põhimõttel. Telefoni teel ei ole võimalik seda abi välja kutsuda. Kuid paluda sõjalist toetust on valitsuse peamine ülesan-

ne. Seepärast peab Ukraina teatama, et hakkab vastu igasugusele Venemaa-poolsele agressioonile. Aidatakse ainult seda, kes ennast ise aitab. Ma mõistan, et see on surnud ring: kuni Ukraina vastupanu ei osuta, ei anta talle abi. Abi saamata ei suuda ta aga vastu panna.

Praegu osutab Ukraina vastupanu, teatades seejuures, et sõda pole. Ma soovitakse osutada vastupanu, andes seejuures maailmale teada, et Ukraina vastu on alustatud sõda. Siis saabub ka abi, sest lähtudes ükskõik millisest vaatepunktist – sõjalisest, poliitilisest, diplomaatilisest, strateegilisest, geopoliitilisest ja terve mõistuse seisukohast –, on NATO-l kasulikum Vene vägedele vastu astuda sõdiva Ukraina territooriumil kui alistatud Ukrainas.

Milline tähtsus on Donbassi sõjalises suures konfliktis?

See on ainult üks kild mosaiigist. Ukraina jaoks on see muidugi väga tähtis. Kui Krimm okupeeriti välskõjaga (Blitzkrieg), siis Donbassis nii ei juhtunud. Ukraina idaosa elanikud on nüüd aru saanud, et Venemaa katse allutada Ukraina oma võimu alla toob nende kodudesse purustusi, sõda ja surma, mitte aga rikkust ja õitsengut. Kui pärast Krimmi okupeerimist püsis illusioon, et Ukraina ühendamine Venemaaga võib toimuda rahulikult ja ilma ohvriteta, Krimmi stsenaariumi järgi, siis nüüd, viis kuud hiljem, on kõigile selge, et nii ei lähe. Ma olen veendunud, et Ida-Ukraina elanikud ei ole praegu Venemaa suhtes enam nii heasüdamlikult meelestatud kui 2014. aasta märtsis, kui Lenini kujude juures organiseeriti punaste nõukogude lippude all miitinguid referendumit toetuseks. „Viisakate roheliste mehikeste“ tungimine Ukrainasse tõi kaasa totaalset hävingu, rahulike elanike ja sõdurite hukumise, tuhandetesse ulatava põgenike probleemi. Ja see on alles algus. Samad probleemid jõuavad ka Krimmi, kuid veidi hiljem. Mõistagi ei too Novorossija projekt ukrainlastele midagi head, kuid Putin suurendab jätkuvalt survet. Krimmi stsenaariumi võime nimetada varianti nr 1, praegu realiseeritakse varianti nr 2, kuid on ka variandid nr 3, 4, 5 jne. Loomulikult on Vene armee peakorteril nende variantide jaoks teised nimed. Isegi Putin ise on vähehaaval hakanud neile plaanidele valgust heitma. Tema viimastest Krimmis peetud kõnest saime teada, et Ukrainas käib kodusõda, et Ukraina on uppunud verre, et Venemaa ei saa keeldu-

da nendes sündmustesse sekkumisest. Me ei kuulnud aga midagi, mis oleks viidanud Putini soovile lõpetada agressioon ja sekkumine Ukraina asjadesse. Me ei kuulnud midagi sellest, et Ukrainal on õigus ise oma saatuse üle otsustada. Ma rõhutan, me kuulsime täpselt vastupidist: Venemaa peab sekkuma Ukraina asjadesse, kuna Ukrainas toimub verevalamine ja käib kodusõda ning Venemaal on kohustus sellesse olukorda sekkuda. Kas mäletate, kuidas Molotov teatas enne Poolasse tungimist 1939. aastal „Versaile' vördja“ lagunemisest ja seoses sellega hädavajadusest kaitsta ukraina ja valgevene vendi? Putin kordab oma Krimmis peetud kõnes Molotovi kõnet peaaegu sõna-sõnalt. Ei ole ime, et selle kõne otselülitus jäeti viimasel minutil ära. Ta rääkis seal koos Žirinovskiga selliseid asju kokku...

Ukraina peab aru saama, et sõda Venemaaga on juba alanud. Kui maailm sekkub õigeaegselt ja täiemahulist sõda ei tule, on hästi. Paremat lootes peab siiski lähtuma halvemast stsenaariumist, sest vastasel korral on sada protsenti kindel, et juhtub halvim. Ukraina ei sõdi eraldi-seisvate separatistidega. See tähendab, et maa, rahva ja armee ette on seatud valed eesmärgid. Venemaa sõdib Ukrainaga. Sellest tulenevalt on Ukraina sunnitud sõdima Venemaaga.

Kes võiks selles sõjas olla Moskva liitlane?

Mitte keegi. Praegu on see kõige nõrgem lüli Putini poliitikas. Kui Hitleri liitlased olid Itaalia ja Jaapan ning fuüreri ja fašistliku liikumise vastu tunti sümpaatiat veel paljudes Euroopa riikides, siis Putinil sellist toetust ei ole. Stalinlik Nõukogude Liit võitis Teise maailmasõja, sõdades koos Inglismaa ja USAga Saksamaa ja Itaalia vastu. See aga ei ole sama, kui täielikus üksinduses ainult Venemaa jõududega võidelda USA, Inglismaa, Saksamaa, Itaalia ja ülejäänud Euroopa vastu. Lisaks ei ole putinlik Venemaa stalinlik Nõukogude Liit. See on palju nõrgem riik.

Kreml peab loomulikult päästerõngaks Hiinat. Hiina kaardist võiks rääkida pikalt, aga ka lühidalt. Ma proovin lühidalt. Vene-Ukraina sõja või kolmanda maailmasõja võtmes rääkides unustage Hiina. Ainult meie euroopaliku rumaluse tõttu paistab see savijalgadel koloss ühtse monoliitse suurriigina. Sellisel kujul, nagu ta eksisteerib praegu, moodustus Hiina 1928. aastal. Niisiis on Hiina tsi-

vilisatsioonina iidne, kuid riigina väga noor, koos kõigi oma tõsiste probleemidega. Kuigi Hiinas kehtib kompartei diktatuur ja valitsuse kontrollitavad massiteabevahendid ei räägi meile selle maa kõigist probleemidest, ei tähenda see, et probleeme oleks vähem. Me lihtsalt ei tea neist midagi. Hiina on viimane riik, kes oleks huvitatud praegu kehtiva korra rikkumisest, üldisest ebastabiilsusest ja sõjast Euroopas, veel vähem aga terves maailmas, sest Hiina majandus on huvitatud eelkõige stabiilsusest ja Lääne pankade pidevatest kapitalimahutustest oma majandusse. Igasugune laussõda rikuks selle stabiilsuse. Seepärast ei sekku Hiina rahvusvahelisse konflikti Venemaa poolele.

Muuseas, ma olen kaugel ka mõttest (mida laialt propageeritakse), et Hiina püüaks Venemaa seotust Euroopa sõjas ära kasutades tugevdada oma positsiooni Venemaal või isegi tungida Venemaa aladele. Hiina ootas rahulikult sada aastat, kuni lõppes Hongkongi rendileping Suurbritanniaga. Hiina ei ole siiani kasutanud sõjalist jõudu Taiwani annekteerimiseks, kuigi Taiwan on „põline Hiina ala“. See iidne tsivilisatsioon mõtleb sajandite kategoorias, mitte „presidendi esitatud kuupäevades“. Putini hüpe Krimmi on hiinlaste jaoks rumal afäär Euroopa ühelt hõimujuhilt, kes ei ole võimeline mõtlema riigist lähtudes targalt, mitu inim põlve ette. Kui aga rääkida Vene–Hiina kaubandusest, siis hakkab Venemaa loomulikult müüma oma naftat ja gaasi Euroopa asemel Aasiasse. Toormehinnad on sel juhul aga hoopis teised. Nullhind tagab lõputu nõudluse. Nullhinnast eest võtaks Vene gaasi ja nafta igaüks. Kõrgete Euroopa hindadega ei ole seda aga kellelegi müüa. Seega ei asenda Hiina toorme ostjana Venemaa jaoks Euroopat.

Te ütlesite, et Ukraina vallutamisel on suur tähtsus Valgevenel, kes avab Vene armeele tee Volõõniasse ja Galiitsiasse, minnes mööda Ülem-Dneprist. Me näeme praegu Lukašenka poliitilisi manöövreid ukrainameelsete ja venemeelsete seisukohtade vahel. Millised on tema võimalused Putinist eralduda?

Euroopa ja USA silmis on Lukašenka diktaator ja talle kaasa ei tunta. Sellest ei järeldu, et maailm tunnistab Valgevene annekteerimist Venemaa poolt. Ei tunnista. Kuid sellest ei muutu midagi. Ma ei taha küll valgevenelasi halvus-

tada, kuid sõjalise jõuna on Valgevene puuduv lüli, tühi koht. Mis saab Valgevenest seoses Ukraina–Venemaa sõjaga, on jäetud Vene peastaabi otsustada. Kui vaadata kaarti, siis Valgevene on Ukraina ründamisel strateegiliselt väga tähtis. Täiemõduline sõda ilma Valgevene suveräänsust rikkumata ei ole võimalik. Vene armee siseneb loomulikult Ukrainasse, sealjuures ka läbi Valgevene. Kas see toimub Lukašenkaga kooskõlastatult või vastu tema tahtmist, ei oma tähtsust.

Lukašenka teeb vastuolulisi avaldusi. Temast võib aru saada. Abi ei ole tal kusa-gilt loota ja mida kujutab endast Putin, teab ta meist paremini. Putinit uskuda ei saa, too petab. Temaga kokku leppida ei saa Lukašenka milleski, vahest ainult täielikus kapitulatsioonis. Seepärast ootab Lukašenka närviliselt, mis juhtuma hakkab. Täiemahulise rünnaku korral aga tungib Vene armee Ukrainasse piki kogu Vene–Valgevene–Ukraina piiri: Krimmist, läbi Valgevene, idast ja kagust. Kas Putin ja Lukašenka saavutavad eelnevalt kokkuleppe Valgevene astumiseks Venemaa koosseisu, Vene vägede lubamiseks läbi Valgevene territooriumi või isegi Valgevene üksuste osalemiseks ühistes sõjalistes operatsioonides Ukraina vastu, on puhtalt formaal-tehniline küsimus. Mulle tundub, et Ukrainat Vene agressori eest kaitsma Lukašenka ei hakka.

Kui kaua võib Vene ühiskond elada sellises sõjajärgses seisundis ja võimu reitingut suurendava ägeda propagandatingimustes?

Kuitahes kaua. Vene ajakirjandus ja televisioon töötavad siiani ettenähtud režiimil, hoogu on ainult natuke maha võetud. Ukrainat, ukrainlasi, Euroopat ja USA-d ei mainita Vene kanalites ühegi hea sõnaga. Enamik Vene elanikkonnast ei kasuta kahjuks interneti ja ammutab oma uudised ainult Vene massiteabevahenditest, aga te teate ju isegi, mida näitavad ja kirjutavad Vene massiteabevahendid Ukraina kohta. Kui Hitleril ja Goebbelsil oleksid olnud kasutada samasugused propagandavahendid, oleks neil maailma vallutamine läinud palju lüpsamalt.

Putin häälestas oma propagandamasinat juba alates 2000. aastast. Venemaal imestasid kõik, et milleks on Putinil tarvis allutada endale sõltumatu ajakirjandus. Aga just selleks, et kogu masinavärk kuuletuks kõrgemalt tulevatele käskudele. Kui kästakse maatasa tampida tšetšeenid, teeme seda. Kästakse tampida grusiine, siis teeme seda. Kästakse ette

võtta ukrainlased, siis hakkame tampima ukrainlasi. See süsteem kestab nii kaua, kuni kestab Putini režiim.

Võimude reiting on omaette teema. Reitingu üle on mõtet muretseda ainult vabal maal. Ka tõeliselt vabal maal ei ole valitsusel kõrget reitingut. Kui valitsuse reiting on liialt kõrge, siis uskuge, tegemist on diktatuuriga. Kõigil diktaatoritel on alati olnud väga tugev toetus seni, kuni revolutsioon nad võimult pühib. Mina väidaksin pigem, et praegused arvamusuuringud Venemaal ei näita mitte Putini populaarsust, vaid hoopis Venemaal alles jäänud vabaduse taset. Pärast Krimmi okupeerimist tehti Venemaa regioonides küsitlus, kes on Putini poolt. Kõige vähem toetati Putinit Moskvas – umbes 60%, kõige enam Tšetšeenias – 97%. Järelikult on Moskvas sõnavabaduse tase 40%, Tšetšeenias aga 3%, ülejäänud Venemaal kolme ja neljakümne protsendi vahel.

Putinit toetavatel populaarsusreitingutel ei ole mingisugust tähtsust, seda enam, et Venemaa elanikkond ei mõjuta valitsuse poliitikat. Valimised Venemaal on juba ammu fiktsioon. Parlament toetab kõigis küsimustes valitsust ja on võimu formaalne tööriist täpselt samuti, nagu oli ülemnõukogu Nõukogude Liidus. Küsitlusi endid korraldatakse ainult kõrgemalt poolt tulnud juhendite järgi ja need on veel üheks propagandavahendiks Kremli käes, ei midagi enamata.

Venemaa ei kuulu nende maade hulka, kus rahvas korraldab iga kümne aasta tagant revolutsioone. Venemaa Föderatsiooni kodanikel ei ole kalduvust oma valitsusi kukutada. Paljud (tihti targad, haritud ja aktiivsed) inimesed suhtuvad Venemaasse kui maatükki, kus teenida raha. Rahateenimisega tegelev kodanik ei taha Venemaad reformida, sest sellel teel on liiga palju riske. Peamine oht on see, et karistuseks võib valitsus äri ära võtta ja ärimehed enda majanduskiritegude eest trellide taha pista, nagu tehti Hodorkovskiga. Lihtsam on teenida raha, kuni lubatakse, ja kui midagi juhtub, siis „jalga lasta“. Nii mõeldakse, kuigi paljud seda ei tunnista. Loomulikult on ka mingi hulk inimesi, kes siiralt toetavad Putinit. Need on enamasti fašistid, natsionalistid või viimasest sõjast läbi käinud inimesed – sõjast haiged. Hitleri toetus Saksamaal oli küllaltki kõrge. Pärast 1939. aastat see sakslasi kuigivõrd ei aidanud.

Sõja tont erutab praegu Venemaal vaevast kedagi ja hirmutab väheseid. Oli Tšetšee-

nia sõda – Venemaal tervikuna puutus see vaevalt kellessegi. Võeti ära Krimm – ei mingeid negatiivseid tagajärgi. Venelased elavad oma elu edasi. Venelaste peades ei hakka mitte midagi liikuma enne, kui sõja tagajärjel hakkab nende elujärg reaalselt halvenema. Praegu on Venemaa vastu kehtestatud sanktsioonid väetikesed ja mõjuvad aeglaselt, kuid tasapisi hakkavad nad mõjuma. Siin aitab Euroopat kõige rohkem Putin ise, sest temal endal on tarvis kehtestada sanktsioonid oma rahva vastu. Ta peab haarama initsiatiivi ja valmistuma rahvusvahelise isolatsiooni vastu. Seepärast kehtestab ta vastusanktsioonid, tehes näo, nagu karistaks ta nendega Euroopa ja Ameerika ettevõtjaid. Suureks sõjaks valmistumisele viitab veel üks asi – Venemaa ostab kokku kulda, kasvatab kullavarusid. See on riigi keskpanga tavaline tegevus enne sõjategevuse alustamist.

Kas praeguse Vene–Ukraina konflikti puhul eksisteerib Euroopa lõhestamise oht?

Mis tahes diktaator püsib võimul vastandamise toel – üksteise vastu on tarvis üles keerata kõik, isegi oma meeskonnas. Seda tehakse isiklikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Putin lootis lahku

ajada USA ja Euroopa ning hiljem lõhutada Euroopat sisemiselt. See on tähtis ülesanne, kuid minu arvates ei ole täidetav. Mitte sellepärast, et Euroopa on ühinenud Euroopa Liiduks ja toimib ühtne poliitika, vaid sellepärast, et lõhenemist ei ole juba toimunud. See oleks saanud juhtuda ainult konflikti alguses. On riike, kes kannatavad sidemete katkemisest Venemaaga vähem, ja riike, kes kannatavad rohkem. Siiski on vale arvata, et see peataks sanktsioonid. Saksamaa sõltub Vene gaasist ja tarnib neile masinaid. Loomulikult ei ole sakslased huvitatud kaubavahetuse peatumisest. Samas olid Saksamaa kaotused kahes maailmasõjas kõige suuremad ja need sõjad algatas tema ise. Saksamaa teab teistest paremini, mida tähendab diktaator Euroopa suurriigis ja milleni see võib viia. Jah, Saksa äriühingud hirmutavad Venemaa-vastased sanktsioonid. Kõik äriühingud tunnevad praegu hirmu, aga see, mis toimub alates 2014. aasta märtsist, ei ole enam raha pärast. Kõik, mida teeb Putin, ei ole raha pärast. See on kuulsuse pärast, nagu Putin seda mõistab, impeeriumi pärast, nagu ta seda näeb, ajaloo ja geopoliitika pärast, nagu ta neid tunnetab. See on rahvusvaheliste probleemide teine tasand. Rahateenimise ajajärk

on kõigi jaoks lõppenud. Algab kogutud ressursside kulutamise aeg. Aastate jooksul sissetöötatud rahulikud turusuhted on juba rikutud.

Kes sellest sõjast kasu lõikab?

Me teame, millega lõppesid Euroopa jaoks kaks eelmist maailmasõda: täieliku laostumise ja hävinguga. See kehtib nii võitjate kui ka kaotajate puhul. Kaotas isegi Suurbritannia, ja mitte ainult inimkaotuste näol. Pärast Esimest maailmasõda lagunesid kontinentaalimpeeriumid. Pärast Teist maailmasõda jagati Saksamaa ja Euroopa Idaks ja Lääneks. Sellises sõjas on võitjatest raske rääkida. USA väljus sõjast maailmariigina ja on sellest ajast alates vastu enda tahtmist tõmmatud kõigisse maailma probleemidesse. Kas seda saab lugeda võiduks, on keeruline küsimus. Sõda, mida Putin praegu õhutab, on Euroopa sõda. Euroopas kaotavad sellest kõik, eelkõige Venemaa ise.

17. august 2014

Netiväljaanne InfoResist avaldas intervjuu 12. septembril 2014. Ukraina Uudiste jaoks tõlkis eesti keelde Paavo Järg. ■

Ida-Virumaa ja Venemaa

Aimar Altosaar

Siseministerium, Ida-Viru nõunik

Virulaste ja tänapäeva Venemaa piirides elavate rahvaste kokkupuuted on vähemalt aastatuhandepikkused. Tänapäeval on enamik neist rahvastest Venemaa poolel kadunud, jäänud on peamiselt 20. sajandi keskpäigaks massiliselt ajaloolise Ingerimaa üle võtnud venelased. Viimased isurite ja vadjalaste killud sulavad kiiresti Leningradi oblasti majandusliku moderinseerimise, suurte sadamate ja teede rajamise käigus. Ida-Virumaa, Alutaguse, on ajalooliselt olnud ka ositi vadjalaste maa, kuid tänapäeval näeme selle rahva jälgi vaid muuseumides ja üksikute entusiastide käistootodetena Narva kindluse põhjahoovi laadaplatsil.

Eestlaste väljasurumine Ida-Viru maakonna põhjaosa suurtest linnadest on Nõukogude okupatsiooni ajal olnud jär-

jekindel ning Eesti taasiseseisvumise eel, 1989. aastal oli kogu maakonna 221 000 elanikust eestlasi vaid 18%. 25 aastat hiljem on see pilt tegelikult sama – 149 000 elanikust on eestlasi vaid 19,5%. Eestlased elavad maal ja valdades, linnades (väljaarvatud Jõhvi) on aga venelased ja teised nn venekeelsed suures ülekaalus.

Venemaa koloniaalpoliitika anastatud naabermaades on kujundanud kõigisse varem N Liidu koosseisu kuulunud riikidesse piirkondi, kus elab kompaktselt venelasi ja teisi nn venekeelseid elanikke. Mitmel pool on sellised piirkonnad asustatud venelastega pärast sihikindlat kohaliku rahva hävitamist (nt Ukraina holodomor 1932–1934), Teise maailmasõja käigus toimunud küüditamisi (nt Põhja-Kaukaasia, Krimm) või sõjajärgse majandusliku kolonisatsiooni käigus, kui kohalikud inimesed tõrjuti kõrvale. Viimati nimetatud juhtus Eestis, sest kohe

pärast Eesti mandriosa vallutamist Nõukogude vägede poolt 1944. aasta sügisel võeti Virumaa põlvekvitööstus okupatsioonivõimude kontrolli alla, täielikult purustatud Narvast ja suurest osast Vainavara vallast sai eritsoon, kus hakati arendama esimest Nõukogude tuumapommi.

Aastatel 1945–1991 võis Ida-Virumaa suurtest linnadest ja töölisasulatest käia läbi hinnanguliselt 1–1,5 miljonit migrant, kellest Venemaa võimu alt vabanemise hetkel jäi kohale 150 000–160 000 võõrpäritolu elanikku. Üks maakonna rahvastiku eriti kiire vähenemise põhjusi on sellise rahvaringkäigu jätkumine mõnda aega ühesuunalisena – Venemaale tagasi, kuid sealt enam iseseisvasse riiki endisel moel tulla ei ole võimalik. Viimase kümne aasta jooksul on väljaränne maakonnast suundunud peamiselt Tallinna ja Harjumaale.

Viimaste aastakümnete areng ei ole aga Ida-Virumaa rahvastiku üldpilti oluliselt muutnud. Riigikeelena on eesti keele kasutusala oluliselt suurem kui Nõukogude aja lõpus ning riigi keskvoimu kohalikud struktuurid on eestikeelsed. Kuid kohalik võim ja erateenindussfäär suuremates linnades on venekeelne. Teatavasti on aga Eesti venekeelsest elanikkonnast suurem osa (Ida-Virumaal hinnanguliselt üle 80%) igapäevased Venemaa TV-kanalite jälgijad. Arvestades praktiliselt kogu Vene televisiooni muutumist riiklikuks propagandakanaliks, mis kujundab oma auditooriumi hoiakud Lääne-vastaseks ja Vene ekspansionismi õigustavaks, võib oletada ka selle suurt mõju Ida-Viru elanikkonnale.

Ei ole põhjust eeldada, et seoses meie NATOsse ja Euroopa Liitu kuulumisega ei püüaks Venemaa oma mõju siin suurendada. Kui otsese ekspansiooni või ka hübriidsõja pidamine Eesti vastu ei ole väga tõenäoline, siis ebastabiilsuse külv mitmesuguste segaduste tekitamisega väikeses naabruses olevas NATO riigis võib pakkuda Kremli peremeestele huvi. Kas või selleks, et suruda naaberriik mingites küsimustes järeleandmistele või saavutada rahvusvahelistes suhetes oma geopoliitilistele ambitsioonidele kauplemisruumi.

Venemaa naaberriikide alad, mis on eelneva kolonisatsiooniga muudetud etnilis-kultuuriliste ja sotsiaal-majanduslike tingimuste poolest haavatavaks, on nõukogudejärgsel ajal korduvalt sattunud Venemaa otsese või varjatuma agressiooni ohvriks. Välistamata Venemaa soovi need maad oma kontrolli alla tuua, ei ole Venemaal ilmselt tänapäeval sellist jõudu, et ennast täielikult nende riikide üle kehtestada. Praegusel etapil püütakse ennast näidata regionaalselt supervõimuna, rebides naaberriikide küljest nende nõrkuse hetkedel tükke ning siis n-ö külmutatud konfliktide tingimustes pressida oma huve peale ühe osapoolena rahvusvahelises kriisireguleerimise protsessis.

Kui vaadata, kuidas Venemaa on ennast naaberriikide üle kehtestanud, siis võib näha, kuidas ühtesid ja samu meetodeid väga väikeste variatsioonidega korduvalt iga järjekordse ohverriigi juures kasutatakse. Mõne konkreetse haldusüksuse või linna elanike rahulolematuse õhutamise, „kohalike rahvakaitsevaelaste“ tekitamine, kohalike võimuorganite üle-

võtmine, referendumid korraldamine ja seejärel pöördumine Venemaa poole abi saamiseks. Kui referendum välja jätta, siis oli selline stsenaarium kasutusel ka 1924. aasta 1. detsembri mässu korraldamisel. 2007. aasta Tallinna „pronksiöö“ jäigi vaid rahulolematuse õhutamiseks, kõik muu jäi seekord katsetamata. Tõenäoliselt riigi pealinnas või tuumikalal ei olegi sellel Vene konfliktolukorra loomise stsenaariumil edulootust. Kuid seda enam tuleb olla tähelepanelik perifeersetes piirkondades, millel on kokkupuude Venemaa piiridega ning kus on selleks olemas sotsiaalsed, kultuurilised või poliitilised eeldused.

Ida-Virumaal prooviti 1993. aasta juulis referendumimeetodit. Võrreldes selle meetodi rakendustega 2014. aastal Ukraina separatistlikes piirkondades, olid Eesti kahes linnas, Narvas ja Sillamäel läbiviidud referendumikatsed väliselt isegi suhteliselt korrektsed, kuna võõrvägesid ei olnud vahetult kohal (küll olid Venemaa sõjaväebaasid veel lõplikult riigist välja viimata) ning nn autonoomiareferendumi ajal valvas linnades korda politsei. Eesti riigi poolt õigustühiseks kuulutatud referendumikatsed püüti läbi viia hoolimata sellest, et puudusid usalduväärsed nimekirjad, hääletajate arvestus- ja häälte kokkulugemise süsteem. Kuna isegi selgelt moonutatuna ei saavutanud referendumid korraldajad oodatud eesmärgi ning elu Eestis stabiliseerus ja majandus läks kiiresti üles, siis ei jäänud sellest referendumitorkest Eesti edasisse arengusse märgatavaid jälgi.

Aastaid hiljem on seda referendumimeetodit edasi arendatud, täpsemalt – veelgi lihtsustatud ja vilistatud kõigi elementaarsete nõuete peale, mis võiks plebistsiidi usutavaks teha. Ukraina sihtpiirkondades on kõigepealt korraldatud suured segadused, paralüeeritud seaduslike võimuorganite tegevus, viidud Venemaalt sisse eraldusmärkideta hästirelvastatud ja ilmse sõjaväelise väljõppega isikud, nn rohelised mehikesed, loodud kohalikust kirjust seltskonnast „maakaitseväge“ ning seejärel korraldatud poliitiline etendus, nimetades seda referendumiks. Üldtuntud mõistete teadlik valesistikasutamine, segaduste ja arusaamatuste külvamine käib kaasas kõigi Venemaa aktsioonidega naabermaades. Heaks näiteks mõistelise segaduse külvamisel on ka 2002. aastast Keskerakonna

poolt Tallinnas korraldatud „rahvaküsitlused“, millel ei ole mitte mingit sisulist mõtet ei rahva tegeliku arvamuse uurimise ega linna juhtimise seisukohalt. See ei ole aga ainuke sarnasus Keskerakonna ja Vene võimuerakonna Ühtne Venemaa meetodite vahel.

Kuna Ida-Virumaa suurimaid linnu – Narvat, Kohtla-Järvet ja Sillamäed – juhivad juba mitmendat valimisperioodi suveräänselt keskerakondlikud linnavalitsused, siis tuleb tähele panna ka neis linnades läbiviidud volikogude valimiste korralduse ja linnajuhtimismeetodite sarnasust Venemaal levinud praktikaga. Ida-Virumaa tööstuslikku põhjaosa iseloomustavad demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tingimused võivad olla Venemaa võimalikule mõjutustegevusele jätkuvalt ahvatluseks, sest suurem osa kohalikest elanikest elab Moskva kujundatud infoväljas. Eesti õiguskaitse-süsteem on asunud võitlema korruptsiooniga Ida-Viru linnades, sest kohaliku võimu karistamatu õigusrikkumine on kahtlemata Eesti jaoks julgeolekurisk. Eesti valitsusel tuleb veel aastaid sellele maakonnale rohkem tähelepanu pöörata, et sealised eeldused muutuda Venemaa võimalike provokatsioonide objektiks ei realiseeruks.

Majanduslikud tingimused on Ida-Virumaal jätkuvalt paranenud, tööpuudus ei ole suurem Eesti keskmisest, mitmes tööstussektoris on aga keskmine palk isegi palju kõrgem riigi keskmisest. Sillamäe sadama vabatsooni ja Narva tööstusparkidesse viimastel aastatel tehtud investeeringud loovad juurde töökohti ja hoiavad sotsiaalset stabiilsust.

Eestil on võimalusi anda Ida-Virumaa majanduslikule ja sotsiaalsele arengule hoogu juurde, kaasata oskuslikult ka Euroopa Liidu tõukefondide vahendeid elukeskkonna ja maine parandamiseks. Väga oluline on riigi kohaloleku suurendamine, viies sinna riigiasutuste filiaale või terveid asutusi, tõstes sealsete haridus- ja terviseasutuste taset ning luues head tingimused eesti ametnikele, õppejõududele ja noortele spetsialistidele. Kui meie riigivõim käitub targalt ja ettenägelikult, siis muutub minimaalseks ka oht, et Venemaal tekkib kiusatus taas Ida-Virumaal katsetada oma segadusi ja ebastabiilsust tekitavaid sekkumisvõtteid. ■

Ungari valikud Ukraina kriisi ajal ja nende ajendid

Tõnu Kalvet

Ungari „ootamatul“ käitumisel on kaks jalga: üks on rahvuslik, teine aga majanduslik. Seekord uurime „esimest jalga“.

„Uinuv mõistus sünnitab koletisi“ – selle Hispaania maalikunstniku Francisco Goya maailmakuulsa maali pealkirja võib maakeelde tõlkida ka nõnda: tihtilugu kardetakse ja ka taunitakse seda, mida ei tunta. See kehtib ka hukkamõistvate hinnangute andmise kohta Ungari idapoliitikale, eriti Ukraina-poliitikale.

Mis on siis pannud Ungari käituma Ukraina suhtes tõrjuvalt, Venemaa suhtes aga sõbralikult? Lühidalt öeldes kaks asjaolu: 1) soov kaitsta Ukraina võimu all olevaid ungarlasi ja 2) soov muuta oma majandus vähemhaavatavaks ja seeläbi parandada Ungari elanike eluolu. Kuna Ukraina on mõlema eesmärgi saavutamisel Ungaril teel ees, Venemaa aga toimib (on juba toiminud!) ustava liitlasena, siis ongi Ungari võimude kurs ajapikku muutunud Ukraina-vastaseks ja Venemaa-meelseks.

Ukraina võimu all on iidne ungarlaste ala

Ukraina kriisi süvenedes koondus Ungari võimude tähelepanelik pilk üha enam Ukraina läänepoolseimale piirkonnale – Taga-Karpaatia oblastile. Seal elab nimelt arvestatav hulk (eri andmetel 156 000–200 000) ungarlast, kellest üsna paljudel on ka Ungari kodakondsus. Ungarlased moodustavad Taga-Karpaatia elanikkonnast u 12%.

Ukrainas pelgavad üsna paljud, et Ungari kasutab ära Ukraina nõrgestatust ja hõivab Taga-Karpaatia. Seda kartust on väljendatud nii Ukraina ajakirjanduses kui ka poliitikute hulgas. Esmapilgul võib tekkida küsimus: „Kuidas see oleks üldse tehniliselt võimalik, kui ungarlasi on Taga-Karpaatia elanikest kõigest tosin-kond protsenti? Mis jõuga saaks Ungari võimud minna ülejäänud 88% tahte vastu?“

Vastus on lihtne: lõviosa (vähemalt 75%) Taga-Karpaatia elanikest moodustavad russiinid, kellest omakorda lõviosa suhtub Ukrainasse pehmelt öeldes tõrjuvalt, Ungarisse ja ungarlastesse aga suure poolehoidu ja austusega.

Nii russiinid kui ka ungarlased on Taga-Karpaatia põlisasukad. Neil on seljataga vähemalt tuhat aastat kõrvuti elamist ja ühiseid võitlusi. Nimelt kuulus praeguse Taga-Karpaatia ala X sajandist kuni Esimese maailmasõja lõpuni ja taas aastail 1939–1944 Ungari Kuningriigi koosseisu. Ukrainaga ei olnud kummalgi rahval midagi ühist kuni Teise maailmasõja lõpuni, mil Tšehhoslovakkia ja Nõukogude Liidu vahelise kokkuleppega 25. novembrist 1945 loovutas esimene selle ala viimasele.

Esimese maailmasõja lõpetanud Trianoni rahulepinguga 4. juulist 1920 määrati nüüdse Taga-Karpaatia ala Tšehhoslovakkiale. Põliselanike arvamust ei küsitatud, ala kuuluvuse osas mingit rahvahääletust ei korraldatud, kuigi ungarlased ja russiinid haritlaste eestvõttel oli kogutud rahvahääletuse taotlusele lühikese ajaga vähemalt 35 000 toetusallkirja.

Ungarlaste ja russiinide tasalülitamine jätkus nii Tšehhoslovakkias, Nõukogude Liidus kui ka – alates 1991. aastast – iseseisvas Ukrainas. Russiinide Ungari-meelsuse mõistmiseks piisab siinkohal ainult kahe tõsiasja meenutamist: 1) Ungari võimud on alati pidanud russiine omaette rahvuseks, Nõukogude võim ja hiljem Ukraina võim peab neid aga ikka vaid ukraina rahva hõimuks (võrdluseks: eraldi rahvuseks peavad russiine ka näiteks Poola, Tšehhi, Slovakkia, Serbia, Horvaatia ja Venemaa); 2) Ungari võimu all olles russiinide haridus- ja kultuurielu arenes, omakeelseid koole tuli üha juurde, Nõukogude ja Ukraina võimu all aga taandarenes ja russiinikeelsed koolid suleti.

Nii russiine kui ka ungarlasi solvas hingepõhjani, kui 2002. aasta 15. märtsil andis toonane Ukraina president Leonid Kutšma postuumselt Ukraina kangelase

Erakogu

aunimetuse omaaegsele Karpaadi-Ukraina juhile – Augustin Vološinile (1874–1945). Nimelt oli Vološini korraldusel kästetud koonduslaagrisse paigutada kõik russiinid, kes end ukrainlaseks ei pea. (Lõviosa russiine ei teinud seda toona ega tee praegugi.) Karpaadi-Ukraina valitsuse hoiak oli negatiivne ka Ungari ja ungarlaste suhtes. 15. märtsil 1939 loodud riigikese eluiga jäi aga ülilühikeseks – juba samal päeval olid kohal Slovakkia väed, päeva-paari pärast omakorda Ungari väed ja 18. märtsil, pärast Ungari–Slovakkia relvakonflikti, lakkas Karpaadi-Ukraina olemast.

„Iseenesest mõistetavalt“ ei küsitatud kummaltki Taga-Karpaatia põlisrahvalt ei 1945. ega 1991. aastal, kas ta ikka tahab elada (Nõukogude) Ukraina võimu all.

Ungari taotleb Taga-Karpaatiale autonoomiat

„Karpaatia regioonis elavatel ungarlastel on õigus topeltkodakondsusele, kodanikuõigustele ja autonoomiale,“ ütles 2014. aasta mais, pärast taas ülivõimsalt võidetud parlamendivalimisi oma programmilises kõnes Ungari peaminister Viktor Orbán. Ta rõhutas, et just seda Ungari valitsus tekkiva uue Ukraina juhtidelt ootabki.

Orbáni sõnade ajendiks oli mure rahvuskaaslaste olukorra pärast, kuna pärast

2014. aasta veebruarikuist võimuvahetust Kiievis ei olnud Taga-Karpaatia ungarlaste ega russiinide olukord põrmugi paranenud. Pigem vastupidi. Näiteks üks esimesi Ukraina uue võimu ettevõtmisi oli tühistada seadus, mis oli taganud ungari, russiini ja rumeenia keelele Taga-Karpaatias regionaalkeele staatuse.

Taga-karpaatlastele ja Ungari valitsusele tekitasid muret ka äärmusrühmituse Parem Sektor salkade „karistusretked“ ungari enamusasustusega aladele, millega taheti kohalikke ungarlasi „võõrutada Ukraina-vastastest mõtetest“. Ungari välisministeerium väljendas toona selle vastu ägedat protesti, esinedes Taga-Karpaatia mõlema põlisrahva kaitsjana. Kui 2014. aasta mais võtsid relvastatud isikud aga Ukrainas pantvangi ühe ungarlase, asus Ungari sõjaväe terrorismivastane üksus otsima teda seal juba oma käel.

Ukraina ja Ungari suhted pingestusid veelgi 2014. aasta suvel, kui Ukraina võimud kuulutasid välja osalise mobilisatsiooni ja riigi idaosas käivasse sõtta saadetavate hulka võeti ka Taga-Karpaatia ungarlasi. Ungari võimud avaldasid selget rahulolematust selle otsusega, taga-karpaatlased ise korraldasid augustis aga lausa massimeeleavaldusi.

Taga-Karpaatia reservväelaste väljaõpe on olnud nimelt Ukraina riigi olemasolu kestel nii kehva, et nad ei oleks väljaõppinud Vene sõjaväelastele ja palgasõduritele tõsiseltvõetav vastane. Pigem kahuriliha. Ukraina võimudele pandi pahaks sedagi, et need ei vaevunud kodumaale tooma välismaistes kriisikolletes viibivaid, väga hea väljaõppega Ukraina rahuvalvajaid, vaid lükkasid ette hoopis nõrga ettevalmistusega tavakodanikud.

Valimismängud ungarlaste tasalülitamiseks

Pinget Ungari–Ukraina suhetesse on lisanud ka Ukraina keskvoimu käitumine Taga-Karpaatia ungarlastega valimistel.

Nimelt pettis Petro Porošenko sealseid ungarlasi, kui oli veel presidendikandidaat. 2014. aasta 1. mail Ungvári (=Užgorodi) linnas allkirjastas üks kahest ungarlaste mõjukast poliitilisest esindusorganisatsioonist, Taga-Karpaatia Ungari Kultuuriliit (TKUKL), koostööleppes Porošenkoga, milles lubas viimast toetada presidendivalimistel. Vastutasuks

Lääne-Ukraina haldusjaotus

lubas Porošenko sellesamas leppes, et tagab ungarlaste esindajale kohtu parlamentis.

Kui selgus, et parlamendivalimised (toimusid 26. oktoobril) peetakse siiski vana valimiskorra järgi, taotles TKUKL riigi keskvalimiskomisjonilt, et Taga-Karpaatiasse loodaks üks selline valimisringkond, mis toimiks majoritaarse valimisüsteemi järgi ja arvestaks ungarlaste huve. Komisjon lükkas taotluse aga tagasi, põhjendades seda muu hulgas sellega, et majoritaarsete valimisringkondade piire valimisprotsessi ajal muuta ei tohi.

Seepeale sekkus kohe Ungari valitsus, nimetades toimunut kahetsusväärseks ja Taga-Karpaatia ungarlaste õigusi rikkuvaks. Valitsus teatas, et Ukrainas valitsev olukord, kus vähemusrahvuste õigused ei ole tagatud seaduste ega poliitiliste lubadustega, on rahutust tekitav. TKUKL omakorda teatas, et kaebab Ukraina Euroopa Inimõiguste Kohtusse.

Porošenko suutis pinge ajutiselt maandada, käskides TKUKLi esindajale, Taga-Karpaatia oblastinõukogu aseesimehele László Brenzovicsile anda oma partei valimisnimekirjas 62. koha. See pidi tagama kindla parlamenti saamise. Ja tagaski: 10. novembril 2014 kohtus Brenzovics peaminister Orbániga juba Ukraina parlamendiliikmena.

Valimisringkondade piire oli muudetud – ungarlaste kahjuks – juba Viktor Janukovõtši valitsusajal. Enne 2012. aasta parlamendivalimisi muudeti 73. valimisringkonna piire (ungari valijad on seal alati enamuses olnud) nii, et arvuka ungari elanikkonnaga Beregszászi (=Beregovo) rajoon poolitati kahe valimisringkonna vahel, kus kummaski ei ületanud ungari valijate osakaal 33,6%. Nii välistati ungari kandidaadi võidušansid ja tagati sissepääs oblasti asekuubernerile Ivan Buškole.

2012. aasta valimistel ungarlased oma parlamendisaadikuta siiski ei jäänud. Selle sai Regioonide Partei nimekirjas kandideerinud István Gajdos – Taga-Karpaatia ungarlaste teise mõjuka poliitjõu, Ukraina Ungarlaste Demokraatliku Partei (UUDP) juht, kellele anti kindla parlamentipääsu tagav 72. koht.

Ungarlaste väljatõrjumise alguseks poliitikutel võib pidada eelmise kümnendi keskpaika. Näiteks ei 2006. ega 2007. aasta (proportsionaalse korra järgi peetud) valimistel ei leidunud neile üleriiklike parteide valimisnimekirjas ainsatki parlamentipääsu võimaldavat kohta. Kõigil enne seda toimunud valimistel oli valimiskord ja -ringkondade piiri kulgemine taganud selle, et vähemalt üks ungari kandidaat osutus ikka valituks.

Muide, Brenzovics ütles ajakirjandusele 2014. aasta septembris, pärast Porošenko partei valimisnimekirjas parlamentipääsu tagava koha saamist, et TKUKL ei loobu oma hagiplaanist ikkagi.

Plaan: russiaini-ungari konföderatsioon

Ungarlaste ja ka russiaanide autonoomia taotlus tugineb kahe, 1991. aastal peetud rahvahääletuse tulemustele. Nimelt küsiti 1991. aasta 1. detsembril Taga-Karpaatia elanikelt, kas nad soovivad oblastile autonoomiat, Beregszászi rajooni elanikelt aga, kas nad soovivad ungari valimisringkonna loomist. Esimesele küsimusele vastas jaatavalt 78%, teisele aga 81,4% osalenutest. Kuna samal päeval peeti ka Ukraina iseseisvusreferendum ja presidendivalimised, siis oli osavõtt väga aktiivne ja väljendas Taga-Karpaatia elanikkonna tahet ilmekalt.

Ukraina võimud kuulutasid toona mõlemad kohalikud rahvahääletused õigustühiseks. Ainus mõõndus, mis Taga-Karpaatia põliselanikele tehti: lubati rajada vabamajandustsoon.

Mõlemad põlisrahvad peavad toonaseid referendumeid aga oma autonoomia taotluste õiguslikuks aluseks praegugi. Olles kogenud keskviimu soovimatust nende vajadusi rahuldada, töötasid mõlemad välja ühise haldusüksuse kava. Selle nimeks saaks Taga-Karpaatia Russiinide ja Ungarlaste Regionaalne Konföderatsioon. Võim jagunekse seal russiaanide ja ungarlaste vahel võrdselt. Russiini enamusega ala pealinnaks saaks Munkács (=Mukatshevo), ungari enamusega ala omaks aga Beregszász. Seadusandlik võim kuulaks ühisparlamentile – Ungari-Russiini Rahvuskogule.

Konföderatsioonikava loojate peamised põhjendused on järgmised:

- 1) ungari enamusasustusega osa luuakse autonoomse oblastina Euroopa Liidu regionaalpoliitika raames (märksõna „regioonide Euroopa“);
- 2) Taga-Karpaatia ungarlaste autonoomne oblast oleks üheaegselt sillaks Ukraina ja Ungari, Ukraina ja NATO ning Ukraina ja Euroopa Liidu vahel;
- 3) kõnealune autonoomne üksus võib muutuda piirkonna majanduse eestvedajaks.

Plaani ilmsikstulekul (2013. aastal Taga-Karpaatia internetiväljaandes Tribuna) puhkes Ukraina ajakirjanduses äge vaidlus, mille käigus seda autonoomiakava enamasti tauniti, vaikides samas maha selle õigusliku aluse – kaks 1991. aasta rahvahääletust. Ukraina keskviim on katsunud autonoomiakavast võimalikult kaua vaikides mööda minna, peljates sellele „liigset reklaami“ teha ja ühtlasi Ukraina–Ungari suhteid tunduvalt halvendada. Ungari seevastu on osutanud russiaanidele nende taotluste lihvimiseks ja levitamiseks abi, näiteks lubanud korraldada Ungaris teemakohaseid üritusi.

Taga-Karpaatia elanike suurenev mõju Ungari poliitikale

Taga-karpaatlased mõjutavad Ungari riigi poliitikat viimastel aastatel üha rohkem: neil on (topelt)kodakondsus ja seetõttu ka (topelt)valimisõigus. Topeltkodakondsust lubav seadus võeti Ungari parlamendis vastu 2010. aasta mais (hääletustulemus: 344 poolt, 3 vastu ja 5 erapooletut) ning jõustus 2011. aastal. Põhjendus: moraalne toetus ungarlastele, kes mingil põhjusel on ajaloo jooksul satunud elama väljapoole praegust Ungari riiki. Topeltkodakondsuse taotlejal tuleb esitada tõend selle kohta, et ta ei ole kohulikult karistatud, ning tõendid ungari päritolu (arhiiviväljavõte, mis tõendaks lähisugulaste sündi endisel Ungari alal) ning ungari keele oskuse kohta algtaasel. Sel moel kodakondsuse saanu ei pea kolima Ungarisse. Vastupidi, seaduse loojad eeldasidki, et enamik topeltkodanikke jääb elama oma asukohamaale, eriti kui selleks on mõni Ungari naaberriik.

Tänavukevadise seisuga oli Taga-Karpaatia elanike hulgas selliseid topeltkodanikke hinnanguliselt u 70 000. See arv pärineb sealsetelt ungari organisatsioonidelt. Täpset arvu ei teata, kuna Ungari võimud ei kipu seda avalikustama.

Peamine kaalutus topeltkodakondsuse taotlemisel on Taga-Karpaatia elanikel küll majanduslikku laadi (topeltkodakondsus laseb neil vabalt liikuda ja töötada Euroopa Liidus), kuid vähetahtis ei ole ka soov mõjutada poliitikat. Seetõttu on Ungari poliitjõud vägagi sunnitud arvestama nii Taga-Karpaatia kui ka teiste Ungari naabermaade ungarlaste meelseusega. Kuna Ungari naaberriikides elavate ungarlaste (ja mitte-ungari päritolu Ungari kodanike) isamaalisus on kesk-

mise Ungari ungarlaste omast suurem, siis koguvadki mainitud piirkondades tavakohaselt suurima hääletasaagi peaminister Orbáni juhitud Noorte Demokraatide Liit (ungari k lühendatult FIDESZ) ning rahvuslaste erakond Parema Ungari Nimel (ungari k lühendatult Jobbik).

Mõlema partei poliitikud „hoiavad kätt aja pulsil“ Taga-Karpaatias(ki): käivad seal tihti valijatega kohtumas ja korraldavad muid üritusi. Jobbiku nimekirjast Euroopa Parlamenti valitud Béla Kovácsil oli kuni 2014. aasta septembrini Beregszászis oma kontor ja heategevusfond. 1. oktoobril teatasid aga Taga-Karpaatia internetiväljaanded, et oblasti prokuratuuri nõudel oli kohus Kovácsi esinduse sulgenud. Prokuratuur süüdistas Kovácsit sekkumises Ukraina siseasjusse ja separatistlikus tegevuses. Taga-Karpaatia topeltkodanike mõju Ungari poliitikale see kohtuotsus aga ei kahanda. Pigem vastupidi. Tuntava osa neist moodustavad isikud, kes olid saanud Ungari kodakondsuse juba enne topeltkodakondsust lubava seaduse sündi, ent hoidnud alles ka oma Ukraina passi.

Olukorda komplitseerib oluliselt asjaolu, et Ukraina seadused topeltkodakondsust ei luba. (Seda vaatamata sellele, et Ukraina uue režiimi võtmepoliitikute hulgas on palju Ukraina–Iisraeli kodakondsusega isikuid.) Seetõttu nõuavadki Ungari võimud eesotsas peaminister Orbániga Ukrainalt Taga-Karpaatia asukatele topeltkodakondsuse lubamist nii visalt.

Parim pingemaandusviis antud olukorras on järgida „regioonide Euroopa“ põhimõtet: lubada rajada Taga-Karpaatias russiaanide ja ungarlaste konföderatsioon. Vastasel korral ei ole Ukraina võimudel põhjust imestada, kui see ala eraldub riigist täielikult. Tasub meenutada, et nimekas Itaalia geopoliitikaajakiri Limes ennustas juba 2009. aastal – siis, kui Ukraina kriisist ei olnud veel lõhnagi! –, et pingete kasvades laguneb Ukraina (vähemalt) kolmeks osaks. Kas Ukraina juhtkond oskab sellest vajalikud järeldused teha või mitte, näitab juba aeg.

Autor on ungari keelt oskav ajakirjanik ja tõlkija, ajalehtede Rahvuslik Teataja ja Eesti Maleelu peatoimetaja. ■

Turvaline pelgupaik on ainus lahendus Iraagi kristlaste jaoks

Kaldo Oghanna

Iraagi kristlik poliitik

Iraagi kristlased on süstemaatilist tagakiusamist pidanud taluma eri aegadel alates 2003. aastast. Viimati, Mosuli linna langemisega tänavu 10. juunil, laienesid repressioonid vähemuste piirkondadele Niineve ümbruses ja tõid kaasa sealsete elanike väljarände. See kinnitab, et Iraagi rahvusvähemuste suhtes on käimas etniline puhastus, mis on märk humanitaarkatastroofist, mis on ajanud kohalikud elanikud oma kodudest põgenema. Meie rahvas on enam kui neli kuud olnud oma ajaloolisest kodumaast lahutatud, sest poliitiline islam ei taha meid seal näha. Ning maailm vaatab seda vaikides pealt, sest ta kas on sellega nõus või on võimetu selle vastu midagi ette võtma.

See ainult kannustab islamiriiki (IS) pidama oma julma sõda kultuuri ja mitmekesisuse vastu, laostama vaimset pärandit ning lõhkuma ühiskondlikku korda. Pagulastest kristlaste ja teiste vähemuste igapäevased kannatused üha kasvavad ning hirm ebakindla tuleviku ees ning pildid šokis lastest, vallutatud linnadest ja rüüstatud kodudest ei lase neil öösiti sõba silmale saada. Need inimesed elasid jõukalt, uhkelt ja väarikalt oma kodulinnades, kuni nad ühe silmapilguga oma kodudest välja aeti. Nüüd peavad nad hirmunult oma jälitajate ees põgenema ja varjupaika otsima. Võiks arvata, et see pilt on pärit mineviku pimedatest aegadest, kuid hirmutav tõsiasi on, et tegelikult on see hoopis meie praeguse tsivilisatsiooni vili! Esimest korda 1700 aasta jooksul on Niineve ümbruses, kus kaldea-assüürlased ehitasid üles iidse Assüüria-Babüloonia tsivilisatsiooni, kõigest põliselanikest tühjendatud.

Niineve ümbruskonnas on pärast seda, kui IS selle ära vallutas, toimunud väga tõsised muutused, mille tõttu on sealset vähemused kaotanud usu poliitilisse protsessi riigis. Nii kutsuvadki kaldea-assüüria kristlased ja teised vähemused rahvusvahelist üldsust üles kohe sekku- ma ja piirkonda ISi haardest vabastama,

et kehtestada seal rahu. Eelkõige peaks USA koostöös Bagdadi keskvalitsusega ja Kurdistani piirkonnavalitsusega võtma täieliku vastutuse kõigi ISi okupeeritud alade vabastamise eest. Seejärel peaks rahvusvaheline üldsus ÜRO Julgeolekukonkurentsiga otsusega looma Iraagi vähemustele turvalise (kaitse)ala, mis jääks teatavaks ajaks rahvusvahelise järelevalve alla, kuni julgeolekuolukord paraneb. Seda on nõudnud ka Iraagi parlament. Vastasel juhul ei jää vähemustel muud üle kui ainult välja rännata. Põliselanike lahkumine piirkonnast toob kaasa negatiivse mõju naaberriikidele ja Euroopale.

Vähemusi on vaja varustada, et nad saaksid oma kodusid kaitsta. Selleks võiks moodustada kohalikke omakaitseüksusi, mis koordineerivad oma tegevust sõjaväega, näiteks pešmergid, kes ISi rünnakuid tõrjuvad. See peaks toimuma tõelise partnerluse vaimus.

Meie rahvas on ka valmis ja suuteline oma maad kaitsma. Nii on Assüüria Demokraatliku Liikumisega liitunud sadu vabatahtlikke, kes koos teiste vähemustega moodustavad oma piirkondades kohalikke võitlusüksusi. Kui rahvusvaheline üldsus neid toetaks, annaks neile väljaõpet ja jagaks varustust, saaksid nad moodustada treenitud vägesid, kes on võimelised oma maad kaitsma ja tulevikus seal rahu ja korda hoidma.

Vaja on vaid Bagdadi keskvalitsuse ja Kurdistani piirkonnavalitsuse poliitilist tahet. Need kaks peavad omavahelised vaidlused unustama ja võtma tõhusaid meetmeid selleks, et lahendada kõigi iraaklaste ja haavatavas olukorras vähemuste üldisi probleeme, eriti mis puudutab nende püsijäämist ning nende kaitsmist igasuguse vägivalla, tapmist, etnilise puhastuse ja küüditamise eest. Samas tuleb tagada ka vähemuste kaasa- mine riigi poliitilisse, majanduslikku ja avalikku ellu tõelise ja ehtsa partnerluse vaimus. Nad peavad leidma lahenduse vähemuste ajaloolistes sünnikohtades valitsevale halvale olukorrale seoses ehituse, taastamistöõde ning teenuste ja

Eirakogu

töökohtade pakkumisega. Vastu on vaja võtta seadused ja määrused, mis tagavad nende kogukondade kaitse diskrimineerimise eest, nagu näiteks seadused, mis käsitlevad vähemuste õiguste kaitset.

Kui rahvusvahelise üldsuse jaoks on tähtis toetada Bagdadi keskvalitsust ja Kurdistani piirkonnavalitsust võitluses piiriüleste terroristirühmituste vastu, kes ei ähvarda ainult Iraagi ja Kurdistani, vaid ka piirkondlikku ja rahvusvahelist rahu ja julgeolekut, siis peaks rahvusvahelise üldsuse jaoks seda enam olema tähtis nõuda Bagdadilt ja Kurdistanilt kõigi Lähis-Ida kristlaste ning jeziidide ja mandalaste – piirkonna vanimate asukate – kaitsmist. Meie rahvas tahab jääda oma kodumaale, hoida oma tavasid ja kultuuri, säilitada oma identiteet ning kõige tähtsamana meie püha keel (aramea) – keel, mida rääkis Jeesus Kristus.

Assüüria Demokraatliku Liikumise Kesk- komitee liige ja välissuhete juht Kaldo Oghanna osales 6. novembril 2014 Tallinnas Eesti NATO Ühingu ja Konrad Adenaueri Fondi Eesti esinduse korraldatud korraldatud üritusel „Current situation and the future in Iraq“. ■

Scampix

Politseinik möödumas üle teepiirde visatud lipust. 27. septembril 2014 toimus Doveris meeleavaldus, kus nõuti paremat kaitset veoautojuhtidele immigrantide eest, kes üritavad illegaalselt Suurbritanniasse tungida Prantsusmaalt Doveri sadama kaudu. Inglise peaminister David Cameron kinnitas ka veel siis, kui Briti veoautojuhid kavandasid protesti, et dokumentideta Prantsusmaalt Calais' sadama kaudu Suurbritanniasse tungivate immigrantide voole pannakse piir. Veoautojuhte toetav Facebooki grupp on kutsunud üles võtma ette samme Doveris, mis on Euroopa kõige tihedama liiklusega praamisadam, mille käive on 350 000 tonni kaupa ja 10 000 konteinerit aastas. Sisepoliitilise surve tõttu otsib David Cameron Euroopa Liidus tuge migratsiooni ohjeldamiseks ja välistööjõu liikumise piiramiseks.

Ateena, 9. detsember 2014.
Eelneval ööl suutis Kreeka parlament esimest korda üle mitme aastakümne vastu võtta tasakaalus eelarve. Detsembris on toimumas presidendivalimised. Kui viimastel ükski kandidaat vajalikkude häälteenamust ei saavuta, tuleb välja kuulutada ka parlamendivalimised. On oht, et need võivad abiprogrammi vastane Syriza ning toob kaasa uue ebastabiilsuse laine.

Scampix

Rootsis tervishoiu-, rahvatervise- ja spordiminister ning sotsiaaldemokraat Gabriel Wikström jagab 3. detsembril 2014 sotsiaalkindlustusministri ja sotsiaaldemokraadi Annika Strandhalli (paremalt teine) kõrval Stockholmi kesklinnas Sergeli väljakul valimiskampaania lendlehti. Rootsis toimuvad märtsis esimest korda enam kui 50 aasta jooksul erakorralised valimised. Põhjuseks oli see, et paremäärmuslik erakond aitas kolmapäeval parlamendis läbi kukutada vasaktsentristliku vähemusvalitsuse esimest eelarvet.

Scampix

Esikaane pilt: Nõukogude strateegilise pommitaja pardalt vastu irtvitav lendur 1970. aasta septembris. Pildistatud Briti hävitajast Phantom, kes tabas õhuruumi rikkujat NATO Põhjamere õppusel „Northern Wedding“.

Sisukord

Peatoimetaja veerg, Mart Nutt	lk 2
Raamat: Sügissõda, Mart Laar	lk 2
Külma sõja varjud ja Eesti välispoliitika, Marko Mihkelson	lk 3
Okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis	lk 6
Kremlipokkerimäng Ukrainas, Juhan Värk	lk 7
Putini- ja Venemaa-mõistjad – debatt Saksa moodi, Florian Hartleb	lk 10
Edward Lucase sõnavõtt USA Senatis Euroopa asjade alamkomisjonis	lk 13
Rahvusvahelisest kohaolekust sõdivas Ukrainas OSCE näitel, Kuido Merits	lk 17
Soometumine ei ole Ukraina jaoks lahendus, James Kirchick	lk 19
Suur sõda on veel ees. Intervjuu Juri Felštinskiga	lk 22
Ida-Virumaa ja Venemaa, Aimar Altosaar	lk 26
Ungari valikud Ukraina kriisi ajal ja nende ajendid, Tõnu Kalvet	lk 28
Turvaline pelgupaik on ainus lahendus Iraagi kristlaste jaoks, Kaldo Oghanna	lk 31

Wilfried Martensi nimelise Euroopa Uuringute Keskuse ja Pro Patria Koolituskeskuse ühisväljaanne. Vastutus käesolevas väljaandes avaldatud faktide või seisukohtade ja nende edasise kasutamise eest ei lasu Wilfried Martensi nimelisel Euroopa Uuringute Keskusel, Pro Patria Koolituskeskusel ega Euroopa Parlamendil, vaid üksnes autoritel.